Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 29 (10626) | 1978 чылдың февраль 3, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

10-ГУ БЕШ ЧЫЛ: *ажыктыг чорук болгаш шынар*

ЧАА ЗАВОД НЕМЕШКЕН

Республика найысылалындан барыын районнарже баар улуг оруктуң хемче талазында, хоорайдан 16—17 километр хире озалаашта, бирээзи кызыл-хүрең, бирээзи шала боралдыр өңнүг 3-3 каът ийи чаа корпустар көстүп турар. Ооң чоок-кавызын чараштыр херимнээн, херим иштинде улуг эвес өске-даа бажыңнар болза юбилейлиг чылдың сөөлгү хүннеринде тудугжуларның ажыглакчыларга хүлээткени эът-сөөк болбаазырадыр завод-тур.

Чаа бүдүрүлге-биле таныжар сорулгалыг аңаа чеде бердивис. Заводтуң директору Раиса Максимовна Зыкова бүдүрүлгениң кол цехтериниң бирги каъдынга бисти киире берди. Улуг соңгаларлыг делгем өрээлде 4 вакуумнуг котёлдарны тургускан, оларның бирээзи ажылдап тур.

— Бо котёлда чиг-эттиң чогуур нормазынга чедир салып каан. Ол мынчаар беш шак иштинде хайнып ужурлуг,— деп, Раиса Максимовна чугаалап эгеледи.

Үшкү каътче үне бердивис. Продукция бүдүрер чиг-эттиң баштай-ла маңаа эккээр. Бүдүрүлгениң технологтуг чорудулгазының эгези мында. Мында малдың кежиин соар станок бар. Кежин адырган соонда эътти, сөөгүн бүдүн хевээр-ле үүрмектээр машинага киирер. Ол машина эътти, сөөктү доозазын үүрмектеп-оопактап каап тар. Шак ынчаар белеткеттинген чиг-эт вакуумнуг котёлдарже дамчыыр. Котёл бүрүзү-ле 2 тонна ишкир. Иштеттинген котёлдарны шак кылдыр хагташ, эътти, сөөктү катай 5 шак дургузунда хайындырар. Ол бүгүнү заводтуң кол технологу хайгаараар. Котёлдарның капчаар хайнып турарын хынаар. Эът, сөөк мабырадыр хайнып, шуут белениңге чедип келирге, ону бункерже дамчыдар. Бункерге шүүрээшкинни эрттирген соонда кевиг, суугу ылгалы бээр. Бүдүрүлге чорудулгазы үзүктелбес, оон ыңай уламчылаар. Кевиг кезии прессче дамчыыр. Пресс машина ону улуг күш-биле сы тудуп каап тар. Ынчаар сы тударга оон үс ылгалыр. Ол база заводтуң бүдүрер продукциязының бир хевири—техниктиг үс оон үнери ол.

Үзү ылгаттынган арткан масса дооралаңчак шнекче кирер. Ол шнек дээрбедээр машина-биле тудуш. Чорудулга ам төнчүзүнде чоокшулаан. Дээрбедээр машинадан белен продукция—хүрең өңнүг эът-сөөк далганы шоодайларже дамчыыр. Белен продукцияның шынарын мал эмчизи-биле мастер хынап көөр. Шоодайның аксын дүй даараар. Шоодай бүрүзүн-не маркировкалааш, мастер адын салып каар. Заводтуң бүдүргени бо эът-сөөк далганын ажыл-агыйларже малга чиртири-биле чүдүрер.

Эът-сөөк болбаазырадыр чаа завод кол болгаш дузалал корпустуг, складтар, гараж база туттунган. Оон аңгыда котёльная, канализация-насос станциязы, биологтуг арыглаашкын станциязы, арыг суг насозу болгаш ортке удур 500 кубометр суг кирер ишкирлиг оңгача дээш оон-даа өске оран-саваларлыг.

Төлевилел ёзугаар заводтуң бүдүрүлге күчүзү—ээлчег сайында 1.5 тонна эът-сөөк далганын бүдүрер. Ээлчегде ажылдаарынга 16 тонна чиг-эт хереглеттинер.

Эът-сөөк далганы—малга чугула чем. А заводтуң ажылдаарынга чугула чиг-эт—өлген малдар болгаш эът комбинадының продукциязының янзы-бүрү артынчылары, сөөктер болур. Ынчангаш совхозтарның удуртукчулары, специалистери чаа заодту чиг-эт-биле хандырарынче сагыш салыр ужурлуг. Ажыл-агый бүрүзүнге өлген малды чыыр тускай черни организастаар болгаш өлген мал бар дугайын заводтуң диспетчер черинге дарый дыңнадырга, ону завод 24 шак иштинде сөөртүп алыр ужурлуг. Моон соңгаар чиг-эт сөөртүлгезин экижидери-биле район бүрүзүнге тускай машинаны быжыглаан турар. Өлген малды кежи-биле халас дужаар. Заводта патолог-анатомия комиссиязы малдың өлген чылдагаанын анализтеп көөр.

Амгы үеде бо чаа бүдүрүлгеде эдиктирилге ажылдары чоруп турар болгаш чамдык арткан ажылдарны доозуп турар. Заводка баштайгы продукция бүдүрериниң шенелдезин кылган болгаш алдынган продукция экии шынарлыг болган. Чоокку үеде завод продукцияны доктаамал берип эгелээр.

Н. ООРЖАК.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде) цехтиң ажылчыны Виктор Петрович Славин, (адаанда) чаа заводтуң аппараттар цегинде.

В. АМЫРНЫҢ фотолары.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому бедик культурлуг болгаш үлегерлиг корум-чурумнуг суур дээш социалистиг чарыштың түңнелин чоокта чаа үндүрген болгай.

Бедик культурлуг, үлегерлиг корум-чурумнуг суур дээш социалистиг чарышка бирги черни Каа-Хем районнуң Ильинка суур чаалап алган. Аңаа СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун, бирги черлениң дипломун СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи Н. Д. Шиирипей тывыскан.

Ол чарышка ийиги, үшкү черлерни ээлээн Тандының Кочетов болгаш Барыын-Хемчиктиң Шекпээр суурларынга түс-түс дипломнарны Тыва АССР-ниң иштики херектер министри С. С. Чакар, облпрофчөвүлелдиң секретары С. Д. Киров олар тывыскылаан.

(БИСТИҢ КОРР.).

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕ

«Тыва тудуг» трестиң чер ажылдары кылыр эргелелиниң коллективи эрткен юбилейлиг чылда тудуг-монтаж ажылдарының планын опаалдазын күүседир талазы-биле эвээш эвес чедиишкиннерлиг болган. Ниитизи-биле ук коллектив кереэ ёзугаар кылыр тудуг-монтаж ажылдарының планын 101 хуу күүсеткен болгаш ажылчыннарның күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1976 чылдың деңнелинден элээн өскен. Мындыг көскү чедиишкиннерни дээш чер ажылдары кылыр эргелелдиң коллективи эрткен чылдың дөрткү кварталының түңнели-биле бирги черни алган. Ук эргелелдиң бригадаларының аразында калбарган социалистиг чарышка дуржулгалыг бригадир Анатолий Тимофеевич Агафоновтуң удурткан комплекстиг бригадазы тиилекчи болуп турар.

Чоокта чаа болуп эрткен партия-ажыл-агый активиниң хуралынга ук эргелелдиң коллективи СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазынга харыы кылдыр даараазында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган: кереэ ёзугаар кылыр тудуг-монтаж ажылдарының чыл планын декабрь 25-те күүседир, дужаар объектилерни «эки» болгаш «кончуг эки» демдектерден кудулатпас, бо чылдың майда Элегес-Аксының хана материалдар заводунуң ийиги ээлчээн ажыглаалга киирер, өске-даа чугула ажылдарны кылыр. Оон аңгыда ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл болганы оюнга алдар кылдыр хоорайның санэпидстанциязының кол корпузунуң тудуун пландан дашкаар кылып доозар сорулганы база олар салганнар.

С. КРАСНОПЕРОВ.

ХҮНДҮЛҮГ АТ-БИЛЕ

Совет культураның талазы-биле чедиишкинниг ажыл-ижи дээш РСФСР-ниң чамдык областарының болгаш автономнуг республикаларының бөлүк культура ажылдакчыларынга РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бо чылдың февраль 1-де үндүрген Чарлыы-биле **«РСФСР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы»** деп хүндүлүг аттарны тывыскан.

Оларның аразында Тыва АССР-ден Улуг-Хем районнуң Ак-Туругнуң кодээ Культура бажыңының директору Карачыс Марсыимаевна **Оюн** база-ла «РСФСР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты алган.

ЭДЕ КӨРГЕН

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң Чагаазын Чөөн-Хемчикте «Октябрьның 30 чылы» совхозтуң малчыннары танышкаш, аңаа харыы кылдыр бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап турарлар.

Ажыл-агыйның мурнакчы хойжузу, аныяк коммунист Ондар Аяк-Хээ Чаганы таныжкан хойжулар хуралынга сөс алгаш, мында айыткан сорулгаларны күүседири-биле каш дакпыр күженишкинниг ажылдаарын чугаалаан. Бо хойжу мурнунда төрүүр чүс баш хойга онааштыр чүс он хураганны алырын хүлээнген турган. Чаганы танышкаш, бодунуң бар аргаларын, курлавырларын сапаң көргеш, хүлээлгезин эде көрген. Төрүүр чүс баштан-на 121 хураганны доруктурарын, кыштаглаашкынны эки доозарын, келир кышка үлегерлиг белеткенирин, бодунуң күжү-биле 15 тонна сигенни белеткеп алырын аазаан. Ондарның коданында ийи чүс он хөй төрээн, оон 215 хураган менди доругуп турар.

Мурнакчы хойжунуң үлегери-биле өске хойжулар хүлээлгелерин база эде көргеннер.

К. ХЕРТЕК.

ДЭЭШТИГ ОРГАНИЗАСТААР

«Кызыл тараачын» совхозтуң Билелиг сүт-бараан фермазының саанчылары онгу беш чылдың ийиги чылын көскү күш-ажылчы чедиишкиннерлиг дооскан. Олар бир инекке онааштыр 1650 килограмм сүт саар планныг тургаш, ону 1800 килограмм кылдыр күүсеткен. Ол чедиишкиннерге мурнакчы саанчылар коммунист Клара Маады, Валерия Сады, Раиса Кечил-оол, Зоя Бай-Кара болгаш өскелерниң-даа киирген үлүү улуг. Бо саанчылар планныг даалгаларын ажыр күүсеткеш, социалистиг чарыштың мурнуку одуруун ээлээннер. Ынчалзажок амгы байдалы кандыгыл, көрээли.

Фермада бо хүннерде дөрт чүс хире инек бар. Оларның 210-ун 16 саанчы электри-биле саап турар. Саар, сагбас инектер шупту тургузу азыралда. Мал чеми мында четчир. Он тонна хоолулуг чем, 1493 тонна силос, 460 тонна саваң, 51 тонна сиген фермада бар. Оон аңгыда хоолулуг чемнерни база хүннүң чыгыы немей эккеп турар. Бо бүгүнү алгаш көөрге, инектен оон-даа хөй сүттү ап болурунуң бүгү-ле барымдаазы бар.

— Эрткен чылдаалынга бодаарга, бо чылын көргүзүүвүс арай куду,— деп, ферманың зоотехниги Кым-оол Хелип-оол чугаалады.—Бир инекке онааштыр хүнде беш килограм сүт саап ап тур бис. Ынчангаш хонукта сагган сүдүвүс бир тоннадан ашпайн тур.

Мурнакчы саанчы Клара Маады эрткен юбилейлиг чылда бир инекке онааштыр 1880 кг сүт саар турган, ону 2391 кг кылдыр күүсеткен. Бо чылын 2600 кг чедирерин хүлээнип турар.

Ооң кым-биле чаржып турарын, экиниң көргүзүү кайы хире болганын айтырарывыска, ол билбес болду.

Бо чылдың көргүзүү эрткен чылдаазындан кудулап турарының бир кол чылдагааны—социалистиг чарышты дээштиг организаставаанында. Зоотехник К. Хелип-оолдуң бажыңынга барып, эрткен чылдың эгезиниң сан-түңнерин ооң-биле көнтарып көргеш, К. Маадының чаржыр ужурлуг эжин тып алдывыс. Ол шагда-ла ажылдап үнүп чоруп барган саанчы болду.

Билелиг фермазының инектерниң кажааларын барып көрдүвүс. Оларны дөрт кезектерге хуваатан. Кажаалар эргин, та кайы үеде туттунганы билдинмес. Чамдыктарының кыры шаараш, ооң уламындан ханаларында-даа, эжиктеринде-даа ак доштар булуктады бергилээн. Кажааларның иштин ажылчыннар аштап турза-даа, чогум эки шынарлыг кылдыр кылбайн турары карашка дораан илдигер.

«Кызыл тараачын» совхозтуң партия организациязы, дирекция чоокта чаа СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын Билелигниң саанчыларынга таныштырган хиреэнде, бо 1978 чылдың социалистиг чарыжын организаставаан, хүлээлгелерни-даа мынчага чедир албаан. Ооң уламындан кайы саанчы кымның-биле, а ферма кайы ферма-биле чаржып турарын саанчылар-даа, ферманың тускай эртемниглери-даа билбес.

Билелигде байдалды кыска-биле таныштырарга мындыг. «Кызыл тараачын» совхозтуң удуртукчулары бо коллективте четпестерни дарый эскерип көргеш, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазында **«Социалистиг чарышты улам калбартырынче, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер... дээш бүгү улустуң демиселинге идепкейлиг киржиринче партия, совет, ажыл-агый, профэвилел болгаш комсомол органнарын... кыйгырып тур»** дээн сөстерин удуртулга болдургаш, ол четпестерни чайладыр хүлээлгелиг.

Д. ЧЫДЫМ,
«Шынның» корр.

Бии-Хем район.

МОСКВА. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев февраль 1-де Кубаның Компартиязының Политбюро кежигүнү, Күрчөвүлелдиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, Куба Республиканың Революстуг Чепсектиг Күштериниң министри Р. Кастрону хүлээп алган.

ЧУРУКТА: беседа үезинде.

СЭТА. (Чурукту фототелеграф-биле хүлээп алган.).

Л. И. Брежневтиң Р. Кастрону хүлээп алганы

Февраль 1-де СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Кубаның Компартиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, Күрчөвүлелдиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, Куба Республиканың Революстуг Чепсектиг Күштериниң министри Р. Кастрону хүлээп алган.

Беседага СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов киришкен.

Беседа үезинде акы-дуңмалышкы совет-куба харылзааларны улам ыңай быжыглаарының болгаш хөгжүдериниң дугайында санал-онаал солчулгазы болган. Амгы үениң байдалдарында ийи чуртка сонуургалдыг боон турар делегей амыдыралының чамдык айтырыгларын база чугаалажып көрген.

Беседа чүректиң ханызындан найыралдың болгаш бот-боттарын долу билчириниң байдалынга эрткен.

РОССИЯНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМНАРЫ

1977 ЧЫЛДА РСФСР-НИҢ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫН ХӨГЖҮДЕРИНИҢ КҮРҮНЕ ПЛАНЫНЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИНИҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

Россия Федерациязының ажылчы чоннары Улуг Октябрьның 60 чылының болгаш ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының чылында СЭКП-ниң XXV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин күүседиринге улуг чедиишкиннерни чедип алган. Социалистиг чарыштың улам калбарганынга үндезилээш, ниитилел бүдүрүлгезиниң нити хемчээлиниң болгаш ажыктыының улам өзери хандыртынган. Улустуң чаагай чоруун бедидериниң программазын чайгылыш чокка боттандырып чоруткан. Ол бүгүнүң дугайын РСФСР-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнадыында айтып турар.

1977 чылда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдези даараазында саннардан (1976 чылдынынга хуу-биле деңнээрге) көстүп турар: хереглелге болгаш мөөңнээшкинге ажыглаттынган национал орулга — 103,5 хуу; үлетпүр продукциязы—ниитизи-биле 105.1 хуу, ооң иштинде: бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин кылып үндүрери — 105 хуу, хереглел чүүлдерин бүдүрүп үндүрери — 104 хуу; кодээ ажыл-агый продукциязы — 104,4 хуу; транспорттуң бүгү хевирлериниң чүък сайгарылгазы — 104 хуу; кол фондуларны ажыглаалга киирери — 101 хуу; капитал салыышкыннары — 103 хуу; ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны — 101.7 хуу; улус ажыл-агыйының талазы-биле арыг орулга (деңневир өртектер-биле)—107 хуу; чоннуң кижи санынга онааштыр боттуг орулга— 103,5 хуу; улус ажыл-агыйының талазы-биле ажыл төлевириниң фондузу — 104,9 хуу; ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ортумак ажыл төлевири акша-биле — 103,1 хуу; колхозчуларның күш-ажыл төлевири — 105,7 хуу; хереглелдиң ниитилел фондузундан чоннуң алган төлевирлери болгаш чиигелделери —105,1 хуу; күрүне болгаш кооперация садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазы —104,1 хуу; чонга ачы-дуза чедирериниң хемчээли — 105,1 хуу; ажыглаалга киирген чуртталга бажыңнарының шөлүнүң нити хемчээли— 103 хуу.

Продукцияны сайгарарының болгаш кылыгларның эң чугула хевирлериниң хөй кезиин кылып үндүрериниң чыл планы ажыр күүсеттинген. Бүдүрүлгениң немелде өзүлдези 1976 чылдаазынга деңнээрге, 5,1 хуу болган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 4 хуу улгаткан; күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырып турган, бүдүрүүшкүннүң немелде өзүлдезиниң бештиң дөрттен хөйүн алган. Арыг орулга 8 хуу немешкен.

Тыва АССР-ден, Ульяновск болгаш Чита областардан аңгыда, бүгү автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның, Москва болгаш Ленинград хоорайларның үлетпүрү продукция сайгарарының чыл планын күүсеткен.

Үлетпүрнүң ниитизи-биле чыл планын күүсеткенинде эки түңнелдер-биле чергелештир чамдык бүдүрүлге каттыжыышкыннары болгаш бүдүрүлгелер продукция сайгарар, ону айыткан ассортимент ёзугаар кылып үндүрер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң, болгаш чылданың-даа талазы-биле даалгаларны күүсетпээн боон турар.

Россия Федерациязының кодээ ажыл-агыйының ажылдакчылары 1977 чылда нити продукцияны бүдүрүп үндүрерин 1976 чылдыы-биле деңнээрге, 2,4 миллиард рубль көвүдээрин хандырган. 108,6 миллион тонна тарааны, ооң иштинде 47,3 миллион тонна кызыл-тасты, 1,1 миллион тонна ристи, 3 миллион тонна хире кукуруза үрезинин дужааган. 1976 чылдыы-биле деңнээрге, эрткен чылын күрүнениң садып алган картофелиниң, ногааларының, чигир свёклазының, тарымал тооруктуң хемчээли көвүдээн.

Кодээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге бүгү хевириниң ажылдарын кылыры-биле 17,5 миллиард рубльди тускайлааш: ооң иштинде күрүне — 11,8 миллиард рубльди болгаш колхозтар — 5,7 миллиард рубльди берген. Кара эвес хөрзүннүг зонаның кодээ ажыл-агыйынга 6,1 миллиард рубль акша-хөреңгини чарыгдаан.

Күрүнениң 130 ажыг улуг үлетпүр бүдүрүлгелери ажыглаалда киирттинген. Оон аңгыда ажылдап турган бүдүрүлгелерни чаартып болгаш калбартып турган, дыка хөй улуг-улуг күчүлерни болгаш тудугларны ажыглаалга киирген. Дыка хөй санныг чуртталга бажыңнарын, школаларны, эмнелгелерни, школа назыны четпээннерниң уруглар албан черлерин болгаш культура-амыдыралдың өске-даа тудугларын туткан.

Күрүнениң, чуртталга-тудуг кооперацияларының, колхозтарның болгаш чоннуң күш-биле чаагайжыды туттунган 1,3 миллион чаа квартираларны болгаш ниити (ажыктыг) шөлү 61,4 миллион дөрбелчин метр хууда чуртталга бажыңнарын ажыглаалга киирген.

РСФСР-ниң чонунуң саны 1978 чылдың январь 1-де 136.5 миллион кижи турган.

(СЭТА).

УЖУДУУШКУН УЛАМЧЫЛАВЫШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Орбитада башкарылгалыг «Салют-6»—«Союз-27»— «Прогресс-1» комплекстиң экипажы транспорт кораблының чүъгүн дүжүрерин февраль 1-де дооскан.

Ол хүн космонавтылар Юрий Романенко болгаш Георгий Гречко амыдыралга таарымчалыг байдалды тургузар системаның дериг-херекселдерин: регенераторларны, фильтрлерни, суг болгаш аъш-чем продуктуларын ап чораан саваларны болгаш хаарчактарны «Прогресс-1» корабльче дажыглап киирген. Бүгү ажылдарны космонавтылар чүъктерниң дажыырының болгаш таарыштыр эптеп тургузарының талазы-биле специалистерниң ажылдап кылган технологтуг схемазын ёзугаар кылганнар.

Станцияга чедирип эккелген медицина дериг-херекселдерин, фото болгаш киноплёнкаларны, аъш-чем продуктуларын космонавтылар оларның турар черлеринге тургусканнар.

Чүък дүжүрер ажылды экипаж Чер кырын хайгаарап көөрү-биле кады чорудуп турган. Чижээ, ажылдап кылган методика ёзугаар космонавтылар далай агымнарын болгаш Делегей океанының кырының хирленгенин тодаргайлап база ылавылап, чурттуң девискээрин чуп чыдар далайларның эрик чоогунда сыык черлерин өөренип, шинчилеп көрүп турарлар.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫ АКШ-ТА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының даргазы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев баштаткан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегациязы февраль 1-де Каттышкан Нациялар Организациязынга чораан. Ону КНО-нуң чиңгине секретары К. Вальдхайм хүлээп алган.

Делегейниң чамдык айтырыгларының дугайында санал-онаал солчулгазының үезинде К. Вальдхайм КНО-нуң ажыл-чорудулгазын деткиириңге, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң, чавырлыышкынының херээнге Совет Эвилелиниң киирген улуг салыышкынын демдеглээн. Ол дугайын чепсекти дүжүрериниче, колониализмге удур демиселче болгаш тайбыңны быжыглаарынче угланган Совет Эвилелиниң хөй санныг эгелекчи саналдары херечилеп турар деп, ол чугаалаан.

Чавырлыышкын чорудулгазынга, тайбыңны быжыглаар херекке, делегейниң янзы-бүрү районнарында ам-даа дүшкүүрлүг чорукту тургузуп турар айтырыгларны шиитпирлээринге дузалап турар шиитпирлерни ажылдап кылырынга болгаш боттандырып чорударынга КНО-нуң ролюн Б. Н. Пономарев демдеглээн. Чоокку Чөөн чүкте, Африка Рогунуң районунда, Кипрде байдалдарны таарыштыр шиитпирлээринге Совет Эвилелиниң талазындан хөй санныг күженишкиннерни үндүрүп келген болгаш моон соңгаарда үндүрер деп, ол онзалап демдеглээн.

Чепсекти эндере бүдүрерин ге, ооң иштинде нейтроннуг бомбаны тургузарынга удур дээштиг хемчеглерни хүлээп алыр боор деп идегээш, КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсекти дүжүрер талазы-биле ам болур тускай сессиязын Совет Эвилели улуг ужур-дузалыг кылдыр санап турарын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегациязының баштыңы онзалап демдеглээн.

Беседа найыралдыг байдалга эрткен.

«Шынга» чагаалар

Сакманщиктер дузазы

«Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында ийи хойжу бригадада хой оолдаашкыны кидин түлүк эгелээн. Тыныы Араптаңга удурткан бригадада төрүүр 5682 баш хойдан 1571 баш хой оолдаан, хураганнары онза-менди. Ооң кожазы Седенге удурткан бригадада төрүүр 6076 баш хойдан 972 баш хой оолдаан, чаш төлү база-ла менди боон турар.

Хойжулар Тараачын Ак-Лама, Книр-оол Лопсаң, Алдын-оол Байлак-оол оларның коданнарында хой оолдаашкыны адакталып эгелээн. Төрээн хойларның болгаш чаш хураганнарның деңгиладези шыырак. Солун-оол Бурунмаа, Сүктер-оол Шактар болгаш өске-даа малчыннарда байдал база эки.

Хой оолдаашкынының үезинде малчыннарга дузалажыры-биле 25 комсомолчу-аныяктарны совхозтуң комсомол комитеди кодааже аъткарган. Оларның аразында комсомолдуң XVIII область конференциязының делегады комсомолчу Раиса Улуг-Хува бо хүннерде 140 хураганны менди өстүрүп турар. Комсомолчулар Тамара Дартан-оол 85, Рада Ойбаа 100, Марита Байлак-оол 225 хураганнарны, эрткен 1977 чылда районнуң аныяк сакманщиктериниң ортузунга социалистиг чарыжының тиилекчизи, кодээ Советтиң депутаты Клара Бурунмаа 201 хураганны түс-тузунда ажаап турарлар. Оларга үлегер-чижектиг хоочун сакманщиктер Александра Сүүр-оол, Анай Хүргүл-оол, Марка Бүрбү, Көшкендей Агыын, Дадармаа Кожага олар көргүзүп, түс-тузунда 100-тен эвээш эвес хураганны доруктурганнар. Сакманщиктерниң чымыштыг ижи уламчылавышаан.

Кызыл-Дагның малчыннары бо хүннерде четчир санныг мал чеми-биле хандыртынып, эмчи дузаламчызын үе-шаанда ап турарлар. А январь 9—10 хүннеринде хойжу бригадаларга болгулаан зооветеринарлыг өөредилгеге малчыннар боттарында туруп турар байдалды сайгарып, чаңгыс-даа баш мал хоратпазының арга-хемчеглерин чугаалашкан. Амаа 1978 чылда хойжулар болгаш сакманщиктер ортузунга социалистиг чарыштың негеделери-биле чыылганнар танышкан.

Ч. МАНДЫЫНЧЫ.

ДЕМНИГ АЖЫЛ

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозта аныяк малчын Алдын-оол Кара-Салович Сарыглар хой кадарып эгелээ-ле чеди чыл ажып турар. Эрткен юбилейлиг чылда А. К. Сарыглар 100 хойга онааштыр 109 хураганны алгаш, совхозтуң мурнакчы малчыннарының одуруунда кирген. Ажыл-ишке эрес, кежээ аныяк малчынның шудургу ажылын мактап, ону район Совединиң депутадынга соңгаан. Чон мурнунга депутаттың хүлээлгези улуг дээрзин Алдын-оол Кара-Салович билип, малчыннар турлагларын эргип, кезип чораан, соңгукчуларның чагыгларын хүлээн ап, ооң күүселдезин чедип алырынче кичээнгейни кошкатпайн турар.

Малчынның коданында малга чугула чем: суда, чарба, сиген, саваң, дус четчир. Бо айда малчынның хою массалыы-биле оолдап эгелээр. Бо чугула кампанияга дуржулгалыг малчын ыяк белеткенген. Кажаалар чылыг, хураганнар клеткалары белен.

С. УДУМБОРА.

КОЛЛЕКТИВ БОЛГАШ ООҢ КЕЖИГҮННЕРИ

Чоннуң чаагай чоруун улам экижидеринге болгаш культурлуг деңнелин бедидеринге коммунал ажыл-агый комбинаттарының ролюнуң болгаш оларның мурнунда салдынып турар харысалгалыг сорулгаларның дугайын СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде тодаргайы-биле айыткан болгай. Ол төөгүлүг шиитпирлерни амыдыралга боттандырар дээш бүгү совет улус-биле бир дөмей, Хандагайтының коммунал ажыл-агый комбинадының коллективи күжениишкинниг ажылдап, түс-түс кижилерниң онаашкан ажыл-херээнге харысалгазын болгаш мергежилин бедидип, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыктырып келгенинин түңнелинде сөөлгү чылдарда бедик көргүзүглерни чедип ап турар апарган.

Комбинат 1977 чылдың планын 108 хуу күүседип, 1976 чыл-биле деңнээрге 12 хуу өзүлделиг болган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүзү 1977 чылда 1976 чыл-биле деңнээрге, 4,2 хуу бедээн. Ай, квартал болгаш чыл планын күүсетпейн баар адырлар чок болган.

Үстүнде көргүзүглерден алгаш көөрге, комбинат мурнуку чылдарда бүдүрүлге черлеринден эң-не куду көргүзүглерлиг, чыдып калган коллектив турганындан мурнакчы коллективтерниң санынга кирип, бурунгаар хериң базымны кылган.

Ук көргүзүглерни чедип алырынга социалистиг чарыш, моральдыг болгаш материалдыг деткимче улуг рольдуг болуп турар.

Социалистиг чарыштың түңнелин ай, квартал санында үндүрүп, мурнакчыларның дуржулгазын нептередип турары хожудап турарларның чылдагаанын тодарадып, мурнакчыларга деңнежиринге боттуг дузаны чедирери чугаажок. Оларга хуусаалыг даалгаларны берип, ооң күүселдезин местномнуң болгаш коллективтиң нииты хуралдарынга доктаамал дыңнап турар.

Социалистиг чарыштың түңнелин үндүргеш, кылдынган ажылдарны болгаш сорулгаларны «Коммунальник» деп хана-солунга чырыдып турар. Квартал түңнелинде социалистиг чарыштың тиилекчилерин организацияның хүндүлел самбыразынга киирип, көргүзүглерни адырлар аайы-биле көргүзүг самбыразынга киирип турар. Ол ышкаш квартал түңнели-биле социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткен, хөй-нииты ажылдарынга идепкейлиг киржип турар мурнакчыларга шаңнал төлевирин болгаш өртектиг шаңналдарны тывысып турар. 1977 чылда 3460 рубльди үстүнде көргенивис шаңналдарга үндүрген. Тодаргайлаарга, ажылчын бүрүзүнге 128 рубль онаажып турары ол.

Коллектив кежигүннери боттарының аргаларын болгаш курлавырларын санап көргеш, 1978 чылда дараазында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган: чонга 42900 рубльдиң янзы-бүрү хевириниң ачы-дуза чедирилгезин кылыр азы чыл планын 108 хуу күүседир. Орулга киирип алырын 5 хуу көвүдедип, планныг карылганы 2,2 хуу эвээжедир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн 4,5 хуу бедидер, 4000 квт. электроэнергияны, 40 тонна хөмүр-дашты камнап алыр, часкы, күскү сезоннарда 200 дес ыяшты олуртур, 50 дөрбелчин метр черге чечек тарыыр, 1000 дөрбелчин метр херимни септеп, 150 метр суггарылга хоолайларын шээр. Капитал септелгеге болгаш чаагайжыдылгага көрдүнген хереңгини 100 хуу чиигедип алыр.

Коллективте «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээниң 6 эдилекчилери, коммунистиг күш-ажылдың 5 шалыпчылары бар. Азы олар бүгү коллектив кежигүннериниң 40 хуузун ээлеп турарлар.

Онаашкан ажыл-херээнге ёзулуг бердинген, хөй-нииты ажылдарынга идепкейлиг киржип турар мурнакчыларның саны хүн бүрү өзүп турар. Оларга 17 чыл дургузунда дежурныйлап ажылдап турар П. Д. Мандан-Хорлуу, 15 чыл кассирлеп турар С. Б. Монгуш, 10 чыл ажыр ажылдап турар Т. С. Монгуш, 7 чыл кочегарлап турар О. Х. Кыргыс, кастелянша М. Д. Сат, слесарь-электрик Н. М. Седен-оол болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Коллективтен сөөлгү ийи чылдарның дургузунда күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээн дээш, ол ышкаш өске-даа чылдагааннар-биле ажылындан үндүрткен кижи чок. Ол чорук ажылчыннарның хамаарышкан участоктарынга мергежилин болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн бедидеринге улуг салдарны чедирип турар.

Хөй-нииты организациялары коллективтиң ажыл-чорудулгазынга улуг рольдуг. Эң ылаңгыя партия кежигүнүнге кандидат, район Совединиң депутаты М. Ооржактың удуртуп турары херээженнер чөвүлелиниң ажылы көскү черни ээлеп турар. Коллективтиң янзы-бүрү ажылдарында ажылдап турар 17 херээженнер бар. Олар боттарының кол ажылдарындан аңгыда, кижи бүрүзү хөй-нииты даалгаларлыг болгаш даалгазын багай эвес күүседип турарлар.

Профэвилел местномунуң ажылын багай деп болбас. Коллективтиң кежигүннериниң бүдүрүлгеге киржилгезиниң, күш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң сагылга-чурумунуң, ажылчыннарның амыдырал-чуртталгазының, культурлуг дыштанылгазының дугайында айтырыгларны профэвилел хуралдарынга чугаалажып, тодаргай хемчеглерни ап, ооң күүселдези дээш боттуг ажылдарны чорудуп турар. Эрткен ийи чылда профэвилел местномунуң планы ёзугаар Шушенское, Хову-Аксы, Ак-Довурак болгаш өске-даа черлерже коллектив кежигүннериниң долу киржилгези-биле экскурсияларны кылган.

Коммунистер боттарынга онаашкан болгаш хөй-нииты ажылдарынга идепкейлиг болуп, өскелерге үлегерин көргүзүп турарлар. Чижээ, улуг бухгалтер М. Х. Ооржак партия эге организациязының оралакчы секретары, өөредилге ажылын харылаар партийжи даалгазын эки күүседип турар. Техник С. Б. Монгуш профэвилел местномунуң ажылын ак сеткилдии-биле удуртуп турар.

Быжыг сагылга-чурумнуг, билиг-мергежилин хүн бүрү бедидип турар бүдүрүлгениң мурнакчыларындан 1977 чылда партия кежигүнүнге бир, ооң кандидадынга ийи кижини хүлээп алган. Район төвүнде чоокта чаа тургустунган № 9 микрорайонну бистиң партия организациязынга быжыглаан.

Коллектив кежигүннеринден 20 кижи политкичээлдиң ийиги чылында доктаамал өөренип турар, а назы-харының болгаш кадыының байдалы-биле өөренири албан эвес кижилерни, оларның эки туразын барымдаалап кичээлдерге олуруштуруп турар. Ынчангаш коллективте өөренмейн турар кижи чок.

Комбинат партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң бүдүрүлгелер аразында шилчиир Кызыл тугун акша шаңналдары-биле кады 1977 чылдың эрткен үш кварталдарында улаштыр чаалап ап келген.

С. КУУЛАР,
коммунал ажыл-агый комбинадының начальниги.

Өвүр район.

АНЫЯК СААНЧЫ

Комсомолчу Руслана Оюн— Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң аныяк саанчызы. Ол Кара-Булуң сүт-бараан фермазының коллективинде дөрт чыл ажылдап турар.

Руслана ам ийиги чылда саанчылап, саанчының чымыштыг ажыл-ижин кыска хуусааның дургузунда шиңгээдип ап, көскү чедиишкиннерлиг апарган. Ол баштайда бир дугаар төрээн 20 баш хунажыннар хүлээп алган.

Эрткен юбилейлиг чылда Руслана Оюн аныяк инектериниң бирээзинден-не 2100 литр сүт саап алыр хүлээлге алгаш, ону чыл төнчүзүнге чедир 2650 литр чедирип, дыка ажыр күүсеткен. Совхозтуң дирекциязы, комсомол организациязы Руслана Оюннуң ажылга чедиишкинин мактап, үнелээн. А оон чаңгыс коллективте кады ажылдап турар эш-өөрү: «Эрес-тир сен, Руслана» деп мактап, аңаа чоргаарланып турарлар.

Шынап-ла Руслана ындыг үнелелге төлептиг. Ооң күш-ажылчы чедиишкиннеринге хамыктың мурнунда ажылга хандыкшылы, кызымаа дузалаан. Оон аңгыда ферманың дуржулгалыг саанчыларының боттуг дузазынга, дагдыныкчы деткимчезинге ол кол даянган.

Онгу беш чылдың үшкүзү— шалыпчы күш-ажылдың чылында Руслана Оюн бир инектен-не 2700 литр сүттү алырын хүлээнген. Социалистиг чарыш дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын ол номчуп танышкаш, ниитиниң малын кыштаг хүр ажырар, оон алыр продукцияны элбедир дээш бедиткен хүлээлгени алган ажылдап турар.

ЧУРУКТА: саанчы Руслана Оюн.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

СОРУК ТУРДА

Баа Иргитовна Ооржак 1960 чылдан бээр школага ажылдап эгелээн. 1964—1966 чылдарда Кызылдың педагогика училищезин доозкаш, амыдыралының аайы-биле Шуй ортумак школага эге класстарга башкылап берген. Арга-дуржулгазы эвээште бергелер тургулаар. Ынчалза-даа бодунуң башкыладып чорааны дуржулгалыг башкылары, ылаңгыя Салчак Мөңгеевна Чедер-оол аңаа чагыг, сүмени берип, харын-даа Баа Иргитовнаның кичээлдеринге олуржуп, чамдык айтырыгларны кады сайгарып турганнар. Эш-өөрүнүң болгаш эргим башкыларының үнелиг сүмелери өөреникчилер-биле ажылдаар башкының бачым ажылынга кончуг дузалаан дээрзин Б. И. Ооржак сактып чугаалап олурар.

1974 чылдан бээр ол Тээли ортумак школада база-ла эге класстар башкылап турар. 1977—1978 өөредилге чылының бирги, ийиги улдуннарында Баа Иргитовнаның харылап турар клазының 100 хуу өөредилгени чедип алганы ооң эрткен чылдарда мөөңнеп алган арга-дуржулгазының бадыткалы-дыр.

Кичээлдерге көргүзүг материалдарын ажыглап, ажыл-ижин амыдырал-биле холбаа турары кончуг солун.

Төрелдер комитединиң күжүнге даянып алгаш, чуруму болгаш өөредилгези кошкак өөреникчилерниң боттары-биле болгаш оларның ада-иелери-биле быжыг харылзажып, беседалажып келгенинин түңнели база өөрүнчүг, ам ооң клазында ындыг өөреникчилерниң саны эвээжээн.

Баа Иргитовна чүгле школага башкы эвес, а өг-бүлезинде урутларының ынак иези, хүндүлүг башкызы. Урутларының адазы дөрт чыл бурунгаар озал-ондакка таварышкаш, мөчээн. Беш уруглуг артса-даа, быжыг күзел-соруктуг ие чүге-даа ундараваан. Үш оглу школада эки өөредилгелиг, быжыг сагылга-чурумнуглар санадып турарлар. Ажылым дээш амыр-дыжын бодавас, хөй-ниитичи башкыны школаның башкылар коллективи хүндүлээр, эш-өөрү мактаар, школа дирекциязы Баа Иргитовнаның күжениишкинниг ажылын үнелеп шаңнап, мактап турар.

Э. ЧАНЗАН.

Бай-Тайга район.

ГРАФИК ЁЗУГААР

Чоокта чаа бистиң «Тээли» совхозтуң Найырал салбырында № 11, 12 агитквартираларның каттышкан нииты хуралы Хемчик аттыг агитквартираның төвүнге болуп эрткен. Аңаа Тайбың болгаш Хову кудумчуларының бүгү чурттакчылары чыглып келген. Ук хуралга корум-чурум болгаш культурлуг амыдырал дугайында чугаалашканнар. Бо айтырыгга холбаштыр «Төрээн Тываның херии базымнары» деп лекцияны районда ХБАБ эргелекчизи А. И. Чигжит кылган. Лектор Тываның сөөлгү ийи чылдарда чедип алган чедиишкиннеринге доктаап, тодаргай сан, фактыларны адап, солун лекцияны номчаан.

Хуралга СЭКП райкомунуң секретары М. Х. Сарыглар киржип, делгереңгей чүве чугаалаан. Үенин негеп келгенин барымдаалааш, мындыг янзы хуралдарны районнуң бүгү чурттакчы чонунга эрттирерин СЭКП райкомунга шиитпирлээн чүве деп, ол чугаазын эгелээн. Сайзыраңгай социализмниң чаа Конституциязын (Үндезин Хоойлуну) хүлээп алганывыс, Улуг Октябрьның 60 чылын совет улус-биле кады бурунгаар дешпилгелиг кижи төрелгетен улуг көдүрлүүшкүн-биле уткааны төөгүлүг болуушкуннарның чылы 1977 чылды чурттап эртивис. Ону ниитилел, коллектив, кижи бүрүзү түңнеп, чугаалажып турар. Ындыг турбуже ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, хууда амыдырал-чуртталгазын сегитпес, арагалаар, хулиганнаар, оорлаар ийи-чаңгыс кижилерниң ам-даа барын, ындыглар-биле кижи, коллектив, агитквартира бүрүзү шыңгыы демисежир ужурлуг дээрзин секретарь онзалап айыткан. Ол ышкаш уругларны кижизидилгезинче кичээнгей салбас, амыдыралының культурлуг деңнелин бедитпес кижилерни тодаргай чижекке көргүскен. Оларның-биле шыңгыы демисежип турган, ол багай чанчылдардан адырарынга чурттакчы чоннуң киржилгези негеттинер деп, ол чугаазын доозкан.

Боттарының-на кылып алыр чүүлдери: кажаа-херим кылып, ногаа, чечек-чимис өстүрүп, бажыңының даштын ногаанчыдып албас, ыяш тарывас, харын-даа чурттап олурар бажыңын чугайлап ап күш четпес шүппен, чалгаа кижилерни адап, санал берген эштер шүгүмчүлээн.

Чаагай амыдыралче чүткүл чок, арага-дарыже сундугар кижилерни хуралга тургузуп, оларның аксы-сөзүн алган.

Хуралдың түңнелинде өреге бүрүзү социалистиг хүлээлге ап, ажылдавас кижилерни ажылче хаара тудар, корум-чурум үрекчилери-биле, оорлар-биле шыңгыы демисежир сорулганы салган.

— Салган сорулганы амыдыралга боттандырары боттарывыстан: өреге, кижи бүрүзүнден хамааржыр — деп, агитквартира даргазы З. Х. Коңгар-оол чыылганнарга бүзүредип чугаалаан. Чурттакчылар ону долузу-биле деткээн.

Мындыг янзылыг хуралдар суурнуң бүгү агитквартираларынга график ёзугаар эртип турар.

С. САЛЧАК.

Бай-Тайга район.

КУЛЬТУРЛУГ САДЫГЛААШКЫН ДЭЭШ

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын чугаалашкаш, Кызылдың универмагының коллективи ону шалыпчы ажылдаарының программазы кылдыр хүлээп алган. Орта харыы кылдыр садыгжы бүрүзү эки ажылдаарын хүлээнген. Садыгның бригадалары онгу беш чылдың үшкү чылының планныг даалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткан.

Чылдың баштайгы айының түңнели-биле алырга, эки көргүзүглүг килдистерниң саны көвүдээн. Херээжен улустуң хептерин садыглаар килдисте комсомолчу-аныяктар бригадазы январьда планындан ажыр он үш муң ажыг рубльдиң бараанын саткан. Ол бригададан Любовь Магера, Лидия Москвина, Валентина Молодых садыгже кирген кышкы, чайгы, күскү үелерде кедер тоннарны, платьелерни көскү болгаш көрүштүг кылдыр чыскаап делгеп, садыгның культуразын бедидеринче доктаамал сагыш салып турарлар.

Универмагтың парфюмерия килдизинде Светлана Оюнга удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы январьда даалгазын хуусаа бетинде күүсеткен. Олар эрткен чылын бедик көргүзүглери дээш комсомол обкомунуң шилчиир вымпели, мактал бижии-биле шаңнаткан.

— Бистиң бригадавыста аныяк садыгжылар Александра Очур-оол, Надежда Югова, Нина Бутакова олар садыгның культуразын бедидер дээш кызымаң ажылдап турар. Эрткен чылдың планныг даалгазын бир ай бурунгаар эрте күүседиринге төлептиг үлүүн кииргеннер. Бо чылын улам шалыпчы ажылдаар бис—деп, аныяктар бригадазының удуртукчузу, мурнакчы садыгжы Светлана Оюн чугаалады.

ЧУРУКТА: херээжен улустуң хевин садар килдистиң улуг садыгжызы Любовь Магера садып алыкчыга тонну көргүзүп тур.

Сөзү болгаш фотозу
О. ОХЕМЧИКТИИ.

АЛГЫ-КЕШ— ҮЛЕТПҮРГЕ ЧИГ-ЭТ

Хөм болгаш алгы-кеш—үлетпүрге чугула чиг-эт. Ынчангаш алгы-кешти херегдел кооперацияларының белеткел конторалары дамчыштыр күрүне чыл бүрүде садып ап турар. Алгы-кешке бода мал, чылгы, хой, өшкү кежи хамааржыр. Чыл бүрүде ажыл-агыйларның малы халдавыр чок аарыглардан болгаш янзы-бүрү доора чылдагааннардан хорап өлүп турар. Өлген малдың болгаш эътке хереглеп соккан малдарның кежин сойгаш, ону эде-хере ажылдап кылгаш, ажыл-агыйлар күрүнеге дужаап турар. Хөм, алгы-кешти Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында ажыглап, күрүнеге дужаар ажыл багай чоруп турар. Чүл дээрге эрткен 1977 чылда районнуң ажыл-агыйларындан 1179 баш бода мал өлген, 693 баш боданы эътке хереглеп соккан. Шупту каттышкаш, 1872 баш бода мал хораан, а күрүнеге дужааганы чүгле 459 санныг кеш болган. Ол болза бүгү дужаазы чогуур хөмнүң 24,5 хуузу-дур. Ол ышкаш 24864 баш хой, өшкү өлген болгаш эътке хереглеп соккан турган, а херек кырында дужааттынган алгы-кеш 9080 санныг азы бүгү сатса чогуур шээр мал кежиниң 26,4 хуузу болган.

Халдавыр чок аарыглардан өлген малдың кежин совхозтар белеткел конторалары дамчыштыр күрүнеге садып, сайгарар ужурлуг. Ынчангаш мал кежин чөп ажаагаш, садып сайгарып тургаш, когаралдың кезик-чамдыын-даа болза эгидип ап болгу дег. Өлген малдың аразында малдың чаш төлү база кирип турар, ынчалза-даа бызаа, кулун болгаш анай, хураган кежи шуут дужааттынмайн турар. Ол кештер кайнаар кирип турарыл? Бир болза өлген малдың кежин сойбайн, ол хевээр хөөп турарында азы анай, хураган кежи чамдык ак сеткилдиг эвес кижилерниң хуу ажыглалынче кирип турарында. Бо үстүнде чижектерден алгаш көөрге, өлген малдың 70—75 хуузу кежи-биле хевээр октаттынып турар.

Алгы-кешти садып алырынга болгаш ооң шынарын экижидеринге хамаарыштыр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1962 чылдың апрель 14-теги болгаш 1971 чылдың октябрь 15-теги доктаалдарын ёзугаар совхозтар өлген малдарның кежин чөп ажаагаш, күрүнеге садар хүлээлгелиг.

Белеткел конторазынга кирип турар алгы-кештиң шынары кончуг куду. Мооң кол чылдагааны болза, кешти оваарымчалыг эвес соар, ой-чаза кезер чоруктар хөй. Хой кежиниң дүгүн кыргыыр болгаш алгы-кешти дырыштыр октаптар фактылар хөй. Алгы-кештиң шынарын экижидер хемчеглерден эң чугула айтырыг болза мал оортазы куртуур чорукту болдурбас дээш зооветеринар ажылдакчылары баш удур хемчеглерни ап ажылдаары болур.

Районнуң кайы-даа ажыл-агыйларында алгы-кешти кадагалап шыгжаар болгаш ону ажылдап кылырынга таарымчалыг чылыг складтар тускайлаттынмаан. Алгы-кешти бөлүп хүлээп алыр талазы-биле районнуң белеткелдер конторазының ажылдакчылары багай ажылдап турар. Алгы-кешти чөп херип ажаавас, ону күрүнеге дужаавас чорукту моон соңгаар болдурбас дээш шыңгыы ажылдаары ажыл-агыйларның удуртукчуларындан болгаш оларның тускай эртемниглеринден негеттинип турар.

А. БАЗЫР-ООЛ,
Көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алыр болгаш шынарының талазы-биле күрүнениң Чөөн-Хемчик районда кол инспектору.

ҮЛЕГЕРЛИГ

Монгуш Намзынович Базыр-оол 21 чыл ажыг чолаачылап келген. Бо кыска эвес үениң иштинде Монгуш Намзынович Чөөн-Хемчиктиң Иймеде Ленин аттыг азы амгы үеде Карл Маркс аттыг совхозка доктаамал ажылдап келген. Ол бодунуң ынак мергежилинге механиктеп-даа, чолаачылап-даа чораш, чеже кижини өөретпээн дээр. Оларның бирээзи үшкү класстың чолаачызы мен бодум болгай мен. Дуржулгалыг чолаачы М. Базыр-оол чаңгыс-даа озал-ондак кылып көрбээн. Амгы үеде ол совхозтуң чиик машиназын башкарып ажылдап турар.

Монгуштуң өске чолаачылардан онзалаңыр ылгалы чүл? Ооң топтуг-томааныы, ажылынга ээ-харысалгалыы, машиназынга камныы кайгамчык-ла кижи. Монгуш Намзынович эрткен чылын кывар-чаар материалдарны 3,6 тоннаны камнап алган.

«1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында база бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш демиселди күштелдирер дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын совхозтуң ажыл-ишчилери таныжып чугаалашкаш, чүүлдүтзүнүп деткээн. Монгуш Намзынович база эш-өөрү-биле бир дөмей, онаашкан ажылынга улам-на бедик харысалгалыг, улам-на эки ажылдаарын шиитпирлээн. Ынчангаш мурнакчы чолаачы, коммунист Базыр-оол 1978 чылда 3 тонна кывар-чаар материалдарны камнап алырын, машиназынга үрелиишкин болдурбайн ажылдаарын хүлээнген. Ол бодунуң хүлээлгезин күүседиринге бүзүрелдиг.

А. ОНДАР.

ӨСКЕРИЛГЕ ЧОК

Онгу беш чылда улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдериниң экономиктиг сорулгаларын чаартып тургузарын, көдээ ажыл-агыйның специализастаарын болгаш концентрастаарын, эртемде болгаш техникада мурнакчы арга-дуржулгазы нептередип турган, комплекстиг механизацияның долу күжүн ажыглаарын СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде айыткан. Ол улуг сорулганы чедип алырда, көдээ ажыл-агыйның ортумак звенозунуң тускай эртемниглериниң билиг, мергежилин доктаамал бедидери амгы үениң чугула сорулгазы болур.

Тываның көдээ ажыл-агый техникумунуң баазазынга ындыг кадрларның билиг, мергежилин бедидер тускай школа дыка үр үениң дургузунда ажылдап келген. Бо школаның бир эки чүвези, ооң чылдың дөрт эзлчээнде үзүктелиишкин чок ажылдап, аңгы-аңгы курстарга тускай эртемниглерни өөредип турары болур.

Ындыг-даа болза бо школаның баазазының амгы үениң негелдезинге дүүшпейн турарын бижикседим. Билиг бедидери-биле өөренип келгеннерниң нииты чурттаар чери, өөренир класстары чедишпес. Ооң уламындан өөренир класстарны техникумдан дилевир, чамдыкта класстан класче удаа-дараа көжер. Бо чорук өөрениринге дыка шаптыктыг.

Нииты чуртталга чериниң чоогунда столовая, буфет чок болганындан кыштың соогунда, чайның изиинде чемненир чер дилеп ыңай, бээр чоруп турагаш, кичээлдерден озалдап, чамдыкта ийи-бир шакты шуут үзер-даа апаар.

Школада ойнаар херекселдер бар. Кызыл-булуң чок болганындан олар долу ажыглал чок чыдып турар. Дыштаныр хүннерде болгаш байырлал үелеринде дыштаныр, ойнаар чер чок болганындан Кызыл хоорайдан ырак эвесте ажыл-агыйлардан келген эш-өөрлер чапаттаар, оон кичээлдер үзер.

Школада өөредилгеге ажыглаар тускай херекселдер, көргүзүг материалдары ховар. Тускай кабинет чок болганындан диафильмнер довурак хирде алыскан, складта чыдып турар.

Бо школага үш удаа өөренип, билиим бедиткен мен, ол үелерниң дургузунда баазада кандыг-даа өскерилге чок болур-дур. Кажан өөредилге доозулганда нииты түңнел хуралдарга, школага өөренип келген эш-өөрлер боттарының саналдарынга сүмелерин киирип, дилеглерин кылып турган. Ынчалза-даа ооң түңнел чок артып турары хомудаанчыг-дыр. Ол школада өөренип турарларның амыдыралында, өөредилгезинде, чуртталгазында чедер-четпестерин Көдээ ажыл-агый министерствозунуң сонуургап көөрү, аңаа боттуг дуза чедирери күзенчиг.

Д. МОНГУШ.

ЧАЛЫН-ЧАР

Тожу районда «Май 1» совхозтуң Чалын-Чар сүт-бараан фермазынга, кышкы хүн даглар бажынче бедип үнүп келгенде, хайныышкынныг ажыл-иш-даа эгелээр. Ооң-биле кады ишчилерниң хөглүг чугаа-соолу, ажыл-ишчи баштактаныглары-даа куттулар. Шак ол өйде арын-шырайында өөрүшкү чайнаан, ак-ак халаттарлыг эрес, шалыпчы саанчылар кидин түлүк ажылдап кириптерлер.

Коллективтиң эп-найыралдыын, чаңгыс өг-бүлениң кежигүннери дег, демниин ферманың кодан-девискээриниң арыг-силии, кызыл-булуңнуң нииты дерилгези бадыткап турар.

Юбилейлиг чылда олар күрүнеге 62 тонна сүттү дужаар тургаш, 93 тоннаны дужааган.

Онгу беш чылдың үшкү чылында, Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга турасканып, ферманың ажыл-ишчилери бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Саанчы бүрүзү 5 тонна сигенни, 2 тонна будук-бүрүнү, 5 тонна өдекти белеткеп алыр деп хүлээнген. Оларның аразында Чашпаяк Кол, Саара Матрин боттарының кызымак ажылы-биле ылгалып, эрткен чылын 14—15 муң литр сүттү түс-туста сааган болгаш 1978 ажыл-агый чылында 22 муң литр сүттү быжыглаан 17 инектеринден саап алыр деп хүлээнген.

К. ИРГИТ.

Тыва АССР-ниң

Министрлер

Чөвүлелинде

КАМНАЛГАНЫ КҮШТЕЛДИРЕР

1977 чылда электри энергиязының камналгазы планда көрдүнгени 5 хуу турда, херек кырында 7,1 хуу, чылыг энергиязының камналгазы планда 3 хуу турда, херек кырында 2,5 хуу болган. Энергия курлавырларын чөп ажыглаарын хандыргаш, «Каа-Хем» хөмүрдаш разрези эрткен чылын электри энергиязын 7 хуу, чылыг энергиязын 4 хуу, «Тыва кобальт» комбинат электри энергиязын 4 хуу, чылыг энергиязын 3,1 хуу, «Росводпромнуң» демир-бетон кылыглар заводу электри энергиязын 6 хуу, чылыг энергиязын 3,4 хуу камнап алган.

Моон-биле чергелештир хөй-хөй бүдүрүлгелерде, организацияларда, совхозтарда электри болгаш чылыг энергияларын, кывар-чаар чүүлдерни чарыгдап турарында улуг четпестер бар, ол черлерде энергия курлавырларын чарыгдаарын планнавайн база контрольдавайн турар. 1977 чылда электри энергиязын Көдээ ажыл-агыйның министерствозунуң хөй-хөй совхозтары, чер ажылдары кылыр тудуг эргелели, «Кызыл тудуг» эргелели, «Тудуг кезектери» комбинат, чылыг энергиязын «Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразының каттыжыышкыны, «Тыва даг-дүгү» комбинат, автосептелге заводу дыка ажыр чарыгдаан. Ыяш ажыл-агый эргелели электри энергиязын ниитизи-биле хөй камнап алза-даа, кийи ыяш ажыл-агый чери электри энергиязын артыкка ап турары дээш чыл дургузунда штраф төлеп келген. «Тыва көдээ тудуг» трест ниитизи-биле 15 хуу камналгалыг болза-даа, бүдүрүлгелериниң хөй кезии электри энергиязын ажыр чарыгдаан.

Тыва АССР-ниң министерстволары болгаш ведомстволары, райкүүскомнар болгаш Кызыл хоорайкүүском 1978 чылда доктааттынган нормадан котёл-печкага одаар чүүлдерни чарыгдаарын 3—5 хуудан эвээш эвес, бензин болгаш дизельге одаар чүүлдү 2—3 хуудан эвээш эвес, электри болгаш чылыг энергияларын 5 хуудан эвээш эвес хемчээлге немей кызырарын хандырарын; 1978 чылда одаар чүүлдү, электри болгаш чылыг энергияларын, автобензинни болгаш дизельге одаар чүүлдү камнап алыр талазы-биле даалгаларның күүселдезин хандырар организас-техниктиг хемчеглерни ажылдап кылгаш, февраль эгезинде Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге киирер, ол хемчеглерниң бирги кварталда күүселдезинче онза кичээнгей салыр.

Электри болгаш чылыг энергияларын ажыглаарының 1978 чылдың бирги кварталында доктааттынган лимиттерин шыңгыы сагыырын хандырарын, ол ышкаш одаар чүүлдү пландан ажыр чарыгдаарын болдурбазын бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның удуртукчуларының боттарының харыысалгазынга тургузар. Одалга, энергия курлавырларын камнаар талазы-биле хемчеглерниң күүсеттинип турарын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга квартал санында, ажыр чарыгдал кылган министерстволарның, ведомстволарның, бүдүрүлгелерниң удуртукчуларын келдиргеш, чугаалажып көрүп турар.

Одаар чүүлдү болгаш энергия камнап алыр талазы-биле организас-техниктиг хемчеглерни министерстволарның, ведомстволарның, бүдүрүлгелерниң, тудугларның, совхозтарның канчаар күүседип турарын социалистиг чарыш түңнелдерин үндүрерде барымдаалап көөрүн Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң айтыышкынында көрүп турар.

«ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ»

Л. И. Брежневтиң чугааларының болгаш чүүлдериниң алдыгы тому

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң «Ленинчи угланыышкын-биле» деп чугааларының болгаш чүүлдериниң алдыгы томун Политиктиг литератураның ном үндүрер чери парлап үндүрген. Ында 1976—1977 чылдарга хамаарышкан ажылдар кирген.

Ол материалдарда совет улустуң шынчы оглу, СЭКП-ниң, Совет күрүнениң болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң шылгараңгай ажылдакчызы эш Л. И. Брежневке баштаткан Коммунистиг партияның болгаш ооң ленинчи Төп Комитединиң партияның XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседир талазы-биле хөй талалыг ажыл-чорудулгазын көргүскен. Чыындының материалдары Төп Комитеттиң, ТК-ның Политбюрозунуң, бүгү партияның болгаш Совет күрүнениң ажыл-чорудулгазынга эш Л. И. Брежневтиң шылгараңгай салыышкынын чайыннандыр көргүскен.

Коммунистиг идейлиг чоруктуң болгаш партийжи чоруктуң үлегери болбушаан, эш Л. И. Брежневтиң ажылдары бистиң сайзыраңгай социалистиг ниитилеливистиң амыдыралының дүрүм ёзугаар чүүлдерин, СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң иштики база даштыкы политиказының чугула айтырыгларын ханызы-биле билип алырынга, улуг ажылды — коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарын, ниитилел харылзааларын сайзыраңгайжыдарын, чаа кижини кижизидерин удуртур талазы-биле партияның улуг ажыл-чорудулгазын долузу-биле билип алыр арганы коммунистерге, бүгү совет кижилерге бээр.

(СЭТА).

Сарыг-Септиң амыдырал хандырылга комбинадының коллективи оңгу беш чылдың үшкү чылын ёзулуг шалыпчы күш-ажылдың чылы болдурар дугайында республиканың мурнакчы бүдүрүлгелериниң эгелээшкинин деткивишаан, бедиткен социалистиг хүлээлгени алган ажылдап турар.

ЧУРУКТА: комбинаттың мурнакчыларының бирээзи, чиик платье быжыкчызы Алефтина Ивановна Трегубова. Моон-биле ол бүдүрүлге черинде 15 чыл ажылдап турар. Ол — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

МОСКВАНЫҢ БЕРЛИНДЕ ХҮННЕРИ

БЕРЛИН. (СЭТА). Берлинниң Республика ордузунга январь 31-де болган ГДР-ниң хөй-ниитизиниң массалыг митингизи Москваның болгаш Берлинниң ажылчы чоннарының, ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң улустарының бузулбас эп-найыралының өөрүшкүлүг көргүзүү кылдыр эрткен. Ол болуушкун-биле холбаштыр Москваның Берлинде хүннери ажыттынган.

ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер, республиканың өске-даа партия база күрүне удуртукчулары, хөй-нинти организацияларының төлээлекчилери ол митингиге киришкен. ССРЭ-ниң найысылалының төлээлекчилери — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП МХК-ның бирги секретары В. В. Гришин баштаан Москваның делегациязын митингиниң киржикчилери чылыы-биле уткааннар.

ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГСЧП-ниң Берлин округ комитединиң бирги секретары К. Науман митингиге чүве чугаалаан. Москваның Берлинге хүннери акы-дуңма ийи найысылалдарның найыралдыг харылзааларының төөгүзүнге чаа арынны ажыдар деп, К. Науман чугаалаан. Ол харылзаалар марксизм-ленинизмниң бүгүнү хаара тудар күжүнге, бистиң ийи улустарывыстың болгаш күрүнелеривистиң дем каттыштырылгазының улам бедик чадазынга даянып турар. Эштер Леонид Ильич Брежнев биле Эрих Хонеккерниң ат салганы ГДР биле ССРЭ-ниң аразынга найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында Керээ ындыг харылзааларга чаа-чаа аргаларны ажыткан.

Берлинниң партия организацияларының коммунистери ГДР-де социалистиг тургузуушкунга чугула салыышкынны кылып турар деп, К. Науман демдеглээн. 1978 чылдың планын Берлинниң ажылчы чоннары шалыпчы темпи биле күүседир деп турарын ол айыткан.

Совет Эвилелиниң коммунистиг ниитилелче оруу болгаш ГДР-де бистиң социалистиг революциявыстың перспективалары — бистиң улустарывыстың найыралының, СЭКП биле ГСЧП-ниң дайынчы эвилелиниң болгаш Москва биле Берлинниң ажылчы чоннарының акы-дуңма ёзузунуң харылзааларының быжыг үндезини болур деп, оратор түңнелинде чугаалаан.

Дараазында В. В. Гришин чүве чугаалаан. Ол москвачыларга, совет улуска, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга хамаарыштыр чылыг сөстерни чугаалап, чаагай чүүлдерни күзээни дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинин илереткен. Москваның хүннери дээрге, ГДР биле ССРЭ-ниң, москвачылар биле берлинчилерниң бузулбас найыралының бүзүреддиг көргүзүү болбушаан, ону улам быжыглаарынга идиглиг болур.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылдап кылганы коммунистиг тургузуушкуннуң амгы үе-чадада нарын болгаш харыысалгалыг сорулгаларын амыдыралга боттандырары дээш москвачылар, Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннары-биле кады кызымаккай демисежип турар деп, оратор ооң ыңай чугаалаан.

Бүгү совет кижилер-биле бир домей, москвачылар, СЭКП-ни долгандыр сырый каттышкан болгаш ооң иштики-даа, даштыкы-даа политиказын, СЭКП ТК-ның, ооң Политбюрозунуң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң практиктиг ажыл-чорудулгаларын изиг биле деткип, чүүлдүгзүнүп турарлар деп, В. В. Гришин чугаалаан. Делегей аренazынга социалистиг дем каттыштырылгазының өндүр-чаагай сорулгаларын чедиишкинниг боттандырарының чугула фактору ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң улустарының аразынга акы-дуңма ёзузунуң найыралы боон турар.

СЭКП МХК-ның болгаш ГСЧП-ниң Берлин округ комитединиң аразында, Москваның болгаш Берлинниң хоорай организацияларының, демей бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң аразында харылзаа чыл келген тудум-на улам калбарып, чаа-чаа хевирлер-биле байлакшып, улам-на боттуг түңнелдерлиг боон турар.

БЮРО НЕГЭЭН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ядролуг чепсектиң чаа хевири болур нейтроннуг бомбаны хоругдаарын Тайбыңның Бүгү-делегей чөвүлелиниң Президиумунуң бюрозу негээн.

«Нейтроннуг бомбаны хоругдаары дээш делегейге калбак кампанияны, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырынче кыйгырган чаа Стокгольм кыйгырыының кол негелделерин деткиири-биле холбашкан массалыг ажыл-биле кады чорудуп турар кампанияны калбартыр» дугайында медегделди ТБЧ-ниң Президиумунуң бюрозунуң Вашингтонга болган сессиязы хүлээп алган.

Нейтроннуг бомбага удур ужуражыышкыннар, чыскаалдар, митингилер, хол үжүүн чыыр кампаниялар дээрге, массалыг узуткаашкынның чепсээниң тус-тус хевирлерин хоругдаарын деткииринче хөй-ниитиниң санал-оналын мөөңнээр сорулга-биле моон мурнунда чорудуп турган массалыг шимчээшкиннерден эң улуг боон турарын аңгы-аңгы диптерниң төлээлекчилериниң сессияга киирген илеткелдери көргүскен.

Нейтроннуг бомбаны бүдүрүп үндүрерин болдурбазынче угланган күжениишкинни америк конгрессменнер үргүлчүлеп турарын сессияның ажылының үезинде, конгрессте ужуражыышкыннарының үезинде-даа АКШ-тың элээн каш конгрессменнериниң кылган медегделдери херечилеп турар.

Нейтроннуг бомбаны хоругдаары дээш бүгү делегей кампаниязын идепкейжидеринче медегделде кыйгырган. Нейтроннуг бомбаны хоругдаары дээш бо чылдың февраль айының төнчүзүнде Женевага болур чурттар аразының конференциязынга киржиринче бүгү-ле делегей болгаш национал организацияларны ТБЧ-ниң Президиумунуң бюрозу кыйгырган.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

БЕЛГРАД. (СЭТА). Югославияда аян-чорук кылып чоруур, ЕАР-ның президентизиниң тускай төлээлекчизи, даштыкы херектерниң күрүне министри Б. Галини ЮФСР-ниң президентизи И. Броз Тито хүлээп алган.

Чоокку Чөөн чүкте кризисти бүгү талалыг, быжыг болгаш чөптүг шиитпирлээриниң аргазы-биле бүгү сонуургалдыг чурттарның эрге-ажыктарын база ол районга быжыг тайбыңны чүгле ынчан хандырып болур деп чугаалажыышкын үезинде И. Броз Тито онзалап айыткан дээрзин ТАНЮГ агентилели дыңнаткан. Ындыг таарыштыр шиитпирлээшкин 1967 чылда эжелеп алган бүгү араб девискээрлерден Израильдиң үнүп чорууру, Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелерин, ооң иштинде бот-башкарттынарынга база хамаарыышпас күрүнени тургузарынга эргези-биле кады ооң эргелерин хүлээп көөрүн баш удур барымдаалап турар. Араб күрүнелерниң баштыңнарының Рабатка болган чөвүлел хуралынга идип үндүрген нити эрге-ажыктарының үндезининге араб чурттар болгаш улустар эп-сеткил каттыштырылгазын катап тургузуп алырынга бүзүрелди И. Броз Тито илереткен.

ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАР

АДЕН. (СЭТА). Бо чылын чуртка чаа хевириниң марксисчи партиязын тургузарын шиитпирлээн болганда ооң кежигүннери онза харыысалгалыг болур деп, Йемен Улус Демократтыг Республиканың президент чөвүлелиниң даргазы Салем Рубейя Али чугаалаан. Демократтыг Йемениң составында кирип турар Абд-аль-Кури болгаш Сокотра деп бөлүк ортулуктарга ооң чедип келгени-биле холбаштыр болган массалыг митингиге ол чүве чугаалаан.

Партияның тургузукчу съездизин чогумчалыг белеткелдиң, Национал фронт — Каттышкан политиктиг организацияның хүрээлеңинге делгереңгей дискуссияны чорутканының соонда чыылдырар. Ынчангаш партияның кежигүннери организастыг болгаш чурумпуг чоруктуң, революцияның хереэ дээш амы-тынын харамнанмазының үлегери болур ужурлуг деп, Салем Рубейя Али онзалап айыткан.

Күрүне тургузуушкунунуң айтырыгларынга хамаарыштыр чүве чугаалааш, чурттуң мурнунда туруп турар эң чугула сорулгаларның бирээзи болза хогжүлдениң ийиги беш чылдың планын ажылдап кылыры болур деп, ол айыткан. Ол планга улус массаларының амыдырал деңнелин улам ыңай бедидеринче угланган чурттуң удуртулгазының политиказы илереттинген болур. Дээди улус чөвүлелинге ам болур деп турар соңгулдалар республикага улусчу демократияны быжыглаарының хереэнге бараан болур деп, Иемен Улус Демократтыг Республиканың президент чөвүлелиниң даргазы бодунуң чугаазынга база демдеглээн.

Чехословакияның Эртемнер академиязының Прага чоогунда Ондржеевте Астрономия институдунуң обсерваториязы — делегейге ужур-дузалыг эртемниң улуг төвү. Метероидтерниң хүн хережиниң физиктиг шынарларын болгаш холужуп турар массаларлыг ийи дакпыр сылдыстарның онза байдалдарын шинчилээр талазы-биле улуг чедиишкиннерни аңаа чедип алган; хүнде кара черлериниң хевирлерин көргүскен делегейде эң тодаргай, бедик шынарлыг фотографияны база алган.

Социалистиг чурттарның өске-даа ындыг эртем черлери-биле кады бо обсерваторияның коллективи «Интеркосмос» спутниктериниң белеткелдеринге, космостан алдынган эртем медээлерин ажылдап кылырынга идепкейлиг киржип турар.

ЧУРУКТА: инженер Вацлав Новотный ээлчеглиг «Интеркосмос» спутниктен медээни хүлээп ап тур.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

ЭЖЕЛЕКЧИЛЕР-БИЛЕ БИР ААЙ

КОТОНУ. (СЭТА). НАТО-нуң шериг дузаламчызынга даянып алгап безин мурнуу-африканчы эжелекчилер Намибияның хосталгазы дээш демиселчилерниң тура-соруун базып шыдавааннар деп, Бениннииң «Эузу» солуну бижээн. Массалыг истеп-сүрүүшкүннерни болгаш шаажылакчы операцияларны расисчилер НАТО-нуң чурттарындан кээп турар амгы үениң шериг чепсээн ажыглап тургаш чорудуп турар деп ол солун демдеглээн. Чижээ, 1977 чылда Мурнуу-Барыын Африканың улусчу организациязының патриоттары элээн каш чедиишкинниг операцияларны чорутканының соонда, барыын герман база америк маркаларлыг хөй саныг пулемёттарны, дүрген аттынар англи пушкаларны, бельги автоматтарны, француз ракеталарны, ол ышкаш өске-даа чепсекти хунаап алганнар. Оон аңгыда Барыын күрүнелер эжелекчилерже шериг специалистерин чорудуп берип турар деп солун демдеглээн.

Чоокта чаа Мурнуу Африкаже чиля хөлезиленикчилерни чоруткан. Олар Сонгу Намибияда амгы үеде туруп турар. Чурттуң тайбың чурттакчы чонун олар өлүрүп турар деп «Эузу» бижээн.

Мурнуу Африка Республиканың эжелекчилери-биле НАТО-нуң кады ажылдажылгазының, ол ышкаш Намибияга неоколониалисчи, улуска удур ёзу-чурумну тургузар талазы-биле оларның кады чорудуп турар политиктиг кажар аргаларының сорулгазы болза, Африканың ол кезиинге Барыын чүктүң экономиктиг болгаш стратегтиг, эрге-ажыктарын камгалаары болур деп, солун демдеглээн.

АЛЖИРДЕ КОНФЕРЕНЦИЯ

АЛЖИР. (СЭТА). Египеттиң президентизи Садаттың Израиль-биле чаңгыс талалыг чугаалажыышкыннарынга удурланып турар араб күрүнелерниң даштыкы херектер министрлериниң конференциязы Алжир найысылалда бодунуң ажылын январь 31-де эгелээн. Ында Алжирниң, Сирияның, Ливияның, Демократтыг Йемениң даштыкы херектер министрлери, ол ышкаш Хосталганың палестин организациязының төлээлекчизи киржип турар.

Ол конференцияның кол сорулгазы болза, ол күрүнелерниң болгаш Хосталганың палестин организациязының дээди деңнелге чөвүлел хуралын белеткээри болур. Ол чөвүлел хуралды февральдың баштайгы хүннеринде ажыдар деп турар.

Эрткен чылдың декабрьда Триполиге болган чөвүлел хуралга Садаттың антиараб хөделиишкиннерин шиитпирлиг-биле буруу шапкан болгаш Чоокку Чөөн чүк айтырыын ёзулуг чөптүг шиитпирлээриниң эргежок чугулазын бадыткаан шиитпирлерни херек кырында күүседириниң оруктарын дээди деңнелге ол ужуражыышкынга чугаалажып көөр деп ол черниң парлалгазы демдеглээн.

Аңаа чедип келгеш, парлалгага кылган медегделинге Сирияның даштыкы херектер министри Абдель Халим Хаддам Алжирде конференция база Садаттың дүжүп берикчи политиказынга удур хөделиириниң хереэнге чугула базым болур деп онзалап демдеглээн.

Конференцияны чыылдырганы болза арабтарның эрге-ажыктарынга долузу-биле удурланышкак болуп турар Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелерин тооп көрбейн турар Чоокку Чөөн чүкке ындыг «шиитпирлээшкинни» арабтарга албадаар дээн оралдажыышкыннарга удур демиселди чорударынче конференцияның киржикчилериниң шиитпирлиин база катап бадыткаан деп, бодунуң ээлчээнде Хосталганың палестин организациязының күүскомунуң кежигүнү Абу Мейзар айыткан.

Софияның чанында космос дамчыштыр харылзааның чер кырында станциязын Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле туткан. Ооң түңнелинде Болгария Улус Республика харылзааның чурттар аразының «Интеркосмос» системазынга кирген болгаш социалистиг чурттарның ол организациязының чурттары-биле радио база телевидение программазын солчур аргалыг болган. Болгария ол чурттар-биле хөй шугумнуг телефон болгаш телеграф харылзаазын үзүк чок тудуп турар.

ЧУРУКТА: станцияда ажылдап турар совет болгаш болгар специалистер.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

МУГУЛАЙ БУРУУДАДЫЫШКЫН

РИМ. (СЭТА). Делегейниң хөй-ниитизиниң негелдези-биле израиль эрге-чагыргалар Израиль Компартияның ТК кежигүнү, антигитлерж фронтунуң демиселчилериниң болгаш нацизмге истеп-сүрдүрүп чорааннар эссоциациязының секретары Ганс Лебрехтиң садыызы алгаш хостаар ужурга таварышкан. Лебрехтиге, ол ышкаш Кипр коммунистерниң «Хараеги» солунунуң корреспондентизи Папайотис Пасхалиске «күрүнениң айыыл чок чоруунга халдаан» деп мугулай буруудадыышкынны онаа-ган турган. Журналистерниң буруулуг чоруунуң кара чаңгыс «барымдаазы» болза, израиль хоорайларга тырттырган фото-чуруктары болган.

«Бар барымдааларның кошкаанының дугайын» судья медеглээн турбуже, садыызы алгаш, Лебрехти хостаан-даа болза, суд ону буруулуг эвес деп көөрүнден ойталаан. Полицияның ужур-дүрүм чок чоруунга удурланып, аш чарлаан П. Пасхалис ам-даа кара-бажыңда чыдып-шаан. Бо бүгү чорук израиль чазактың эжелекчи политиказынга удурланып турарларны коргудар дээн оралдажыышкыннардан эрге-чагыргаларның ойталавайн турарының дугайын херечилеп турар.

Хосталган соонда Г. Лебрехт парлалгага медеглел кылган. Аңаа болгаш П. Пасхалиске тургускан барымдаа чок буруудаашкыннарны ол ойтур шапкан. Эрге-чагыргаларның ужур-дүрүм чок чоруу болза, Израильдиң Компартиязынга удур, тайбыңның бүгү күштеринге удур чөңгээлээшкин болур деп, ол онзалап демдеглээн. Израиль ажылчын аңгының, тайбыңның эрге-ажыктарынга мен кезээде бараан болуп келген мен деп, Г. Лебрехт медеглээн. Чоокку Чөөн чүктүң бүгү улустарының, ооң иштинде Палестинаның араб улузунуң эргелерин хүлээп көргениниң база барымдаалап көргениниң соонда чөптүг тайбыңны хандырып болур деп, ол чугаалаан.

НЕЙТРОННУГ БОМБА БОЛГАШ ПЕКИН ӨӨСКҮДҮКЧҮЛЕР

КУР-нуң амгы удуртукчулары делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чидиглендирериинче, шериг талазы-биле удур турар чорукту күштелдирериинче угланган авантюристиг, тайбыңның хереэнге айыылдыг Мао Цзе-дунның угланыышкынын уламчылавышаан, Кыдаттың делегейге тергиидели тургузарынче угланган боттарының улуг күрүнезирек бодалдарын боттандырып чорударының оралдашкаш, олар делегейни ядролуг дайынның халавынче киириптеринге белеңнер. Ону чоокшуладыр болур бүгү чүүлдерни Пекинде чугаа чокка-ла чүүлдүгзүнүп база деткип турар.

Ындыг угланыышкынның чаа илерели болза, Пекинниң удуртулгазының үзелдериниң ийи кол нептередикчилери — «Жэнь-минь жибао» солуннуң болгаш Синьхуа агентилелдиң нейтроннуг бомба дугайында айтырыг талазы-биле медегделдери болган.

Массалыг узуткаашкынның чепсээниң ол чаа хевириниң пропагандалаарының кампаниязын Барыын чүктүң дайынзырак бөлүктери шагдан бээр чорудуп, нейтроннуг бомбаларны бүдүрериинче дораан шилчип кирер болгаш оларны барыын-европейжи күрүнелерниң девискээринге тургузар дээш демисежип турары билдингир болгай. Ол кампанияга амгы үеде маоисчилер элээн идепкейлиг-биле киржи бергеннер. Нейтроннуг чепсекти «ындыг-ла багай эвес чепсек» деп адааш, «Жэнь-минь жибао» солун ол арааташыг чепсекти бүдүрериинден кайызының-даа ойталаарының дугайында совет саналга удур хоп-меге шуугаазынны болдурган.

Совет тайбың, чаа эгелекчи саналга Пекинниң халдай бергени таварылга эвес: Совет Эвилелиниң саналдарын делегейниң хөй-ниитизиниң калбаа-биле деткээни, ооң чугулазын болгаш онза ужур-дузалыын политиктиг болгаш күрүнениң хөй санныг сурагдыг ажылдакчыларының онзалап демдеглээни билдингир.

Делегейниң бүгү чурттарында чаагай сеткилдиг кижилер нейтроннуг бомбаны хоругдаар дээш улам-на идепкейлиг-биле демисежи берген. «Нейтроннуг бомбага удур чыскаалдар, митингилер, хол үжүү чыыр талазы-биле кампаниялар дээрге, массалыг узуткаашкынның чепсээниң тускай хевирин хоругдаарын деткиири-биле хөй-ниитиниң санал-оналын мөөңнээр сорулга-биле калбарткан бүгү массалыг шимчээшкиннерден эң улуг шимчээшкин болган» деп Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң президиумунуң бюрозунуң Вашингтонга болган сессиязынга хүлээп алган медеглелинде демдеглээн.

Ындыг байдалдарда маоисчилер, моон мурнунда чурумчааны-биле бир домей, НАТО-нуң удуртукчуларының агрессчи пландарын деткиирин болгаш ол блоктуң дайынзырактары-биле каттыжарып оралдашканнар. Ынчанмыже Пекинниң «мерген угаанныглары» боттарының барымдааларынга чаа чүнү-даа бодап тып шыдаваан болгаш меге «совет айыыл» дугайында империалистерниң хоп-меге бадыткаашкыннарын чүгле катаптааннар.

Чижээ, Синьхуа агентилели чоокта чаа Кыдатка чораан болгаш нейтроннуг бомбаны аажок мактап турган Бонн бундестагта ХДС/ХСС-тиң парламент фракциязының төлээлекчизи, барыын-герман дайынзырак М. Вернер-биле бодунуң долу эп-сеткил каттыштырылгазын илереткен.

Чепсекти эндере бүдүрериниң оруунга чаа, эң-не айыылдыг базымче барыын чүктүң политиктерин болгаш генералдарын күдүп тура, Пекинниң чөңгээлекчилери кижи төрелгетенни ядролуг халапче чыгап турарлар.

В. ГОНЧАРОВ,
СЭТА-ның политиктиг тайылбырлакчызы.

Көдээниң культура айтырыглары

„ХООЧУРААН“ ЧЫЛДАГААН

Улуг-Хем районда клубтар хагдыыган деп чугаа редакцияга дыңналып келген. «Хат чок болза сиген бажы шимчевес» дижир болгай. Көдээниң культура хандырылгазынга хамааржышкан чаагай, чылыг сагыш човаашкынын сиңникен ёктаал-даа үзүп келген-дир. Клубтар хагдыыган... чүү болду? деп элдепсинген бодал-биле Улуг-Хемче чоруптувус. Партия райкомунга кирип чугаалажырывыска, ол шын болган. Районда профэвилелге хамааржыр Арыг-Үзүү болгаш Ак-Туруг культура бажыңнары база Арыскан биле Иштии-Хем клубтары бар. Ак-Туругда ажыл эки чоруп турар. А оон өскелеринде байдал өөрүнчүг эвес. Хагдынары хагдыыган, ажылдакчыларының саны даа кызыргылаан. Кая-даа чорааш, ол бүгүнү айтыра-айтыра кээрге, акша-хөреңги чедишпес болганда, совхозтуң ажылчын комитеди ону тудуп ындавас дижир болду.

Арыг-Үзүүнүң Культура бажыңы, Арыскан болгаш Иштии-Хем клубтары «ҮТКА 25 чылы» совхозка хамааржыр. Ындыг болганда ону ол совхоз бүрүн хандырар ужурлуг. Совхозтуң удуртукчулары акша-хөреңгиге чыдак каккаш, ол көдээ клубтарның ажылын кошкаткан.

Арыскан клувунга дүъш четвээнде чеде бердивис. Даштындан көөрге, шимелде-кааст алгазы-даа чаартынмаан—куу бажың. Бичии суурнуң шаа-биле алырга, чурттакчыларның дыштаныылгазын эки организастап болгу дег, делгем клуб болду. Коридору база улуг, ында республиканың көдээ ажыл-агый мурнакчыларының плакат-чуруктарын азып кааан. Көрүкчүлер залында 120 хире олут бар, сандайлар четчир. Клубтуң бир өрээлинде библиотека бар. Ооң иштиарыг-силиг, ном-дептер болгаш коктаэп солуппар, чурумчыскаалдыг, тус-тус туруштарында. Номчукчулар хереглээн номнарын делгирлерден белен-ни-биле тып ап турар. Библиотекарь Д. Көк-кыс номчукчуларны эптиг-ээлдек хүлээп ап, хереглээн номнарын демдеглээш, ол-ла чаны-биле үдеп чорудуп турду...

Аныяк уруг даштыыртан дээ ыяш эккеп, клубтуң печкаларын шуужуледир одаан. Кыпсып чадап чат болду. Ооң кадында улуг залдың бир печказы тыртпастаан—шуш-дал дивес. А клуб эргелекчизи Семен Балган ону септээр кижи дилеп, суур кезип маңнап чоруткан мындыг. Удаваанда чедип келди.

Эргелекчи-биле сцена дужунда бичии өрээлге кирип келдивис. Аксынын шилдери чаңгыс-даа чок (уштуп аппаргылаан), дөрде ишти хос куруг, улуг шкаф, бир кара стол, хир тудуп чиген диван—ол өрээлде каракка илдигер чүвелер барык бо. Стол бар, сандай чок. ооң кыдыында бир стол хааржаан ужулгаш, тургузур салып каан. Сандай ол болгу дег. Бо бүгү байдал чамдык кижилерге үүрмек четпестер кылдыр сагындырар чадавас боор. Ынчалза-даа ол «сандайны» санавааска, дөрде ол коңгүргей шкаф үш чыл дургузунда ынчаар туруп келген. А эжиктерни көөрге, санчок: чара-буза тепкилеп каапкан.

А шыныңда культураның одаа ындыг көрүш чок турбас ужурлуг. Ону суурнуң улуг, биче чурттакчы бүрүзү карак огу дег кадагалаар, харын ооң ажылынга дузалап, ийи-чаңгыс дүржоктарга удур бир демниг демисежир ужурлуг. Бо клубта эргелекчи, таңныылы, от салыкчызы—үш-ле кижи ажылдап турар. Ынчангаш эргелекчи хөй-ниитиниң күжү чокта, чогуур черлерден, ылаңгыя совхозтан, ажылчын комитединден (даргазы Х. Шойдак-оол) көдээ Советтен (даргазы О. Бугалдай) деткимче чокта, клубтуң ажылын сегидип шыдавайн турар. Чугаалажы-чугаалажы кээривиске, Арысканның клувунга колдуунда-ла кино бооп турар ындыг болду. Клуб чөвүлели-даа тургустунмаан, план-даа чок. Байырлалдар тавырыштыр хуралдар, ында-хаап танцылар болгулаар.

Оон ыңай клубта бир четпес чүве—ында чаңгыс-даа лампочка чок. Ынчангаш кежээ дүжер-ле, клуб караңгы боор. Ийи-чаңгыс тенекпейлер ону ажыглап, клубка кээп чурум үрээр, соңга шилдерин, эжик-хаалганы буза шаапкылап каар чоруктар барын эргелекчи чугаалады.

— Лампочкаларны бо Улуг-Хем районнан тып чадаштым. Мында чаңгыс-даа чырык чок, ынчангаш улус фонарьлыг кээп турар. Сагылга-чурум талазы-биле бистиниде шыны херек, кошкак. Мында шагдаа чок, дружинниктер барык ажылдавайн турар. Данзызы дөө ол-дур, бир үнерде-ле беш кижи үнер ужурлуг—дээш, ханада азып каан данзыже айтып тайылбырлааш, Семен Балган чугаазын уламчылады. —Мырыңай чоокта чаа клубтуң соңгазының шилин улгады берген бир кижи буза шапты. Ону туткаш, бодунга шилдеттим-даа.

Арысканның клуву эрткен күзүн бир ай чартык хире хагдынчак турган. Чүге дээрге ол база-ла корум-чурум чок чорук-биле холбашкан. Клуб эргелекчизи турган А. Сарыг-оол ажылындан үндүрткен. А ооң орнунга бодунуң тускай мергежили—тракторист С. Балганны эрткен чылдың ноябрь 1-ден эгелеп эргелекчиледип кааны бо. Ооң тракторист мергежили көдээ ажыл-агыйга эң чугула болгу дег. Ынчалза-даа ол ону хүлүмзүрүй каапкаш, мынчаар тайылбырлады:

— Ам канчаар. ажылдаар мен, баянга ойнаар боорумга, чогуур черлер чугаалашкан, киирип каап чүве...

С. Балганның ажылында четпес чүве чүл дээрге, оон хөй-ниити организациялары-биле харылзаазының кошкаанда болгаш клуб чөвүлелин мынчага чедир тургузуп албаанында, чүгле часкаан хөделип, чоннуң культурлуг дыштаныылгазын организастаарда, ылаңгыя ол суурда активчи аныяктарның күжүнге даянмайн турарында.

Иштии-Хем—төптен ырак хайыы. Ол суурнуң турар чери эки: эзимнерлиг тайга-таңды эдээ. Одаар ыяш чогундан клуб хагдынар дээр ужур-даа чок. Аңаа хүндүс чеде бээривиске, клуб хагдынчак. ол-бо эжиктерин көрүп, делгандыр кылаштаарывыска, улуг кара шоочалар астыптылай берген тургулаар. Улустан айтырыглаарывыска, шынап-ла клуб хагдынган болду.

— Чүгле кино боор турар. Өске чүүлдер барык болбас ийин. Эрткен күстен эгелеп ажылдавастаан чүве бо—дээш, бир кырган оортазын чүъктениңкеш, дүш чок базып чоруй барды.

Ол клубту эргелекчилеп турган Галина Лама-биле ужураштывыс.

— Чүгле кино болуп турар, эрткен чылдың ноябрьдан бээр клубка ажыл чорбастаан. Ажылдакчылар саны акшы шалың чедишпес дээш кызырган. Мени база-ла ол чылдагаан-биле үндүрген чүве. Черле культура шугумунга ажылдаксаар күзелдиг кижи мен. ам канчаар, «кызырылдым»—деп, ол хомудалын илеретти.

Ол суурнуң улуг. биче кижилери-биле чугаалажып көөрге, клубка чүгле кино эвес, лекция, беседа, солун, концерттер, тематиктиг кежээлер диңмиреп турзун деп күзээр чордулар. Ону углап-баштап карар ээ кижи—клуб эргелекчизи-ле болгай. Ол чокта кымдан негээр боор. Акша-хөреңгиниң чедишпезинге сылдагылааш, профэвилелге хамааржышкан клубтарны хаарын хаап, ажылдакчыларының саның кызырып турары черле элдептиг.

Райкүүскомнуң культура килдизиниң эргелекчизи Н. Е. Аракчаа-биле ужуражырывыска, совхозтарның холунда турар культура одагларының ажылын экижидериниң орнунда акша-хөреңги-биле холбашкан «хоочураан» чылдагаан барын дыңнааткан:

— Чаа-Хөлде, Үрбүнде культура одаглары база-ла хирелиг ийин. Кожер-дужер дээш ажылдакчылар солчур-дур. Ынчангаш оларда ажыл сегистестээн. Шагаан-Арыгда Культура бажыңының чурукчузу болгаш өске-даа чамдык ажылдакчылары районда көдээниң культура черлеринге дузалажып, шефке алырын шиитпирлээн. Ол эки саналды ам боттандырып эгелээр бис. Ынчалза-даа бир-ле дугаарында совхозтар боттарының хозунда клубтарга болгаш культура бажыңнарынга доктаамал дузаны чедирген турарын күзээр бис. Үнүүшкуннерин кылып турган, ол талазын база хынаар бис. Бисте ажылы өөнделезейн турар чамдык культура черлеринге дуза чедирери черле чугула—деп, ол чугаазын төндүрдү.

«Хоочураан» чылдагаандан адырлыр өске арга черле тывылбас бе? Харылзап турары болгаш боттарының девискээринде көдээ клубтарга база Культура бажыңнарынга совхозтар, ында ажылчын комитеттери боттуг, материалдыг дузаны ыяап чедирер ужурлуг. Харын бо дугайын СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Көдээниң чурттакчы чонунуң культура хандырылгазын улам ыңай экижидер хемчеглер дугайында» доктаалында айыткан. Ынчангаш ук доктаалдың негеделеринге дүүштүр культура албан черлериниң ажылын улам экижидерин Улуг-Хем районнуң ону харылзаа чогуур албан черлери холга ыяк алыр хүлээлгелиг.

Э. КЕЧИЛ-ООЛ,
«Шынның» тускай корр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 3-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
11.05—«Ном сээң амыдыралыңда».
11.50—«Балет дугайында». ССРЭ-ниң улустуң артизи О. Лепешинская дамчыдылганы чорудар.
13.15—«Ырак меридианга ужуражылга». Хөй серийлыг телефильм. 2-ги серия.
14.20—16.00—Чапсар.
16.00—«Румыния дугайы». Кинопрограмма.
16.45—«Дж. Байрон. Амыдыралының, чогаадыкчы ажылының арыннары».
17.15—«Объектив».
17.45—«Шыдыраа школазы». «Ак терге».

КЫЗЫЛДАН

18.15—«Тыва неделя». Информастыг программа.
18.40—«Бистиң аалчыларывыс». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.30—Телемедээлер.
19.45—«Маадырлыг чоруктуң хову почтазы». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң Маадыры В. В. Карпов чорудар.
20.15—«Цирк ареназында». Испанияның артистериниң оюну.
20.50—«Орук белдири» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
21.20—«Ырак меридианга ужуражылга» деп хөй сериалыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 3-кү серия.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—Фигурлуг чуңгулаашкынга Европа чемпионады. Эр улус. Хостуг программа. Страсбургтан (Франция) дамчыдылга.
00.10—01.05— Эстрада концерти. Литва ССР-ниң улустуң артизи Э. Канява, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Э. Жердера, Украин ССР-ниң алдарлыг артистери О. Третьяков, О. Павленко, Т. Москвина, А. Чепурной, Якут АССР-ниң алдарлыг артизи Н. Трапезникова, чурттар аразының конкурузунуң лауреадлары Е. Головин, Р. Бабаян, Е. Петросян, Ю. Чванов, Р. Антонова олар дамчыдылгага киржир. Оон соонда — телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.15—«Москва болгаш москвачылар».
18.45—Документалдыг фильмнер: «Стахановчулар», «Металл, баян болгаш өске-даа чугула чүүлдер».

КЫЗЫЛДАН

19.30—Чарлалдар.
19.35—«Чаңгысы — шуптузу дээш, шуптузу—чаңгысы дээш». Ленинградтан дамчыдылга.
20.10—20.40— Кызыл хоорайның № 7 школазының өөреникчилериниң боттуунгур уран чүүл концерти.

АЙТЫРЫНАР, ХАРЫЫЛАП БЕРЭЭЛ

ДУЗАЛАМЧЫ ДУГАЙЫНДА

Чөөн-Хемчик районнуң Теве-Хая суурда чурттап турар хамааты К. Д. Доңгак дараазында айтырыгларга харыылап бээрин дилээн чагааны редакцияже чоруткан.

Тыва АССР-ниң Социал хандырылга министерстзозунуң пенсия айтырыгларының талазы-биле улуг инспектору М. Д. Даржайның допчу тайылбырын моон адаанда парладывыс.

Айтырыг: Күш-ажылдың 1-ги бөлүүнүң инвалиди кижи азырадыкчызын чидирген таварылгада кандыг немелде дузаламчы ап болурул?

Харыы: Бирги бөлүктүң инвалиди болганы-биле пенсия ап турар болза, аңаа азырадыкчызын чидиргени дээш кандыг-даа немелде төлевир турбас. Бир эвес ажыл стажы четпес болганындан инвалид эвээш түңнүг пенсия азы пособие ап турар, а азырадыкчызын чидиргени дээш ап болур пенсиязы инвалид пенсиязындан көвей түңнүг болур болза, инвалид бодунга ажыктыг пенсияже шилчип ап болур. Ийи пенсияны харыы угда алыры пенсия тыпсырының болгаш төлээриниң дүрүмнеринде көрдүнмээн.

Айтырыг: Бажың иштинге шимчеп чоруур чадаггерге хевирлиг база автомотоколясканы канчаар чагыдып ап болурул?

Харыы: Бирги бөлүктүң инвалидтеринге бажың иштинге ыңай-бээр шимчээринге ажыглаттывар кресло-коляска, кудумчуга, даштыгаа чорууруңга таарыштырган велоколяска база автомотоколяска оларның кайы бирээзин эдилээрин эмчиниң тускай күш-ажыл экспертиза комиссиязының шиитпири-биле чөпшээреп турар. Харыы угда 2 азы 3 аңгы хевириниң транспортун эдилээри хоойлуда көрдүнмээн.

Кадыкшылының байдалы кресло азы велоколяска-биле хандырарын негеп турар бирги бөлүктүң инвалидтери чурттап турар черинде районнар аразының эмчи комиссиязын эртер ужурлуг. А мотоколяска эдилээрин күзээн инвалидтер чүгле Кызыл хоорайга кээп, республиканың эмчи комиссиязын эртер.

Айтырыг: Адазы бирги бөлүктүң инвалиди, а иези чок апарган уругларның дузаламчы акшазын адазынга берип болур бе?

Харыы: Бо таварылгада уругларга дузаламчыны адазының социал-хандырылга органынга киирген билдириишкинин ёзугаар ооң адынга эде кылыр болгаш төлеп эгелээр. Ол дугайын хөй уругларлыг иелерге күрүне дузаламчызын тыпсырының болгаш төлээриниң дүрүмнеринде айыткан.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

„ӨШКЕН“ ӨӨРҮШКҮ

Көдээге күш-культураны болгаш спортту сайзырадырынче партия болгаш Совет чазак улуг сагышты салып турар. Амгы үеде спортту сайзырадырының бүгү-ле аргалары ажыл-агыйларда, албан организацияларда бар.

Каш чылдар мурнунда Барыын-Хемчик районга разрядтыг спортчуларның саны эвээш турган болза, ам олар 122 кижи четкен. Оларның чартыы II—III разрядтыг улуг кижилер, а арткаңы II—III разрядтыг элээди оолдар, уруглар. Районнуң спортчулары бодунуң мергежилин чыл бүрүде бедидип, маргылдааларга идепкейлиг киржип, аңаа багай эвес түңнелдерни чедип ап келген. Хостуг хүрешке районнуң мөгелери «Урожай» спорт ниитилелиниң чемпиону, а республика маргылдаазынга үшкү черни ээлээн. Мячилиг хоккейге, баскетболга, волейболга районнуң командалары шаңналдыг черлерни алгылаан.

Спортту улам ыңай сайзырадыр талазы-биле ажылды «Хемчик» совхозта, Кызыл-Мажалыктың «Сельхозтехника» салбырында, Кызыл-Мажалык ортумак школазында, Ак-Довурактың № 3 профтехучилищезинде багай эвес тургускан.

Чамдык чедишкиннер-биле чергелештир, районнуң спорт ажылында улуг четпестер, чедир кылдынмайн турар ажылдар хөй. Эң ылаңгыя кышкы үеде спорт ажылы сулараан. Ооң кол чылдагааны бо ажылче партия, комсомол организацияларының сагыш салбастаанында болур.

Кыш —спортчуларның конькилээринге, хаактаарынга кончуг таарымчалыг үе. Районнуң девискээринге бо чылын хар хаактаарынга четчири-биле чагган. магазиннерде хаактар хөй. Ынчалза-даа амга чедир хаактыг маңнап чоруур кижи көзүлбес, ооң баазалары ажыттынмаан. Мооң мурнунда ак-довуракчылар Аяңгатыга, Актың 76 километринге хаак баазаларын ажыткаш, орта дыштаныр хүннерде массалыг селгүүстээшкиннерни организастап турган болза, бо чылын ол ажыл амга чедир эгелевээн.

Кыш чылыг болуп турары-биле Хемчиктиң кыры чаа дош-биле шыптынган. Кызыл-Мажалыктың конькиге ынак ойнакчылары хемниң дожун доңарын-даа манавайн, шагдала ооң кыдыынга ойнап эгелээн.

Кызыл-Мажалык суурнуң Авиация биле Октябрьская кудумчуларының ортаа үезинде бир га ажыг шөлге спорт шөлүн каш чыл бурунгаар кылгаш, орта маргылдааларны эрттирип-даа турган. Ынчалза-даа ол шөл чоорту ээнзиреп, ону долгандыр кылган херим, ооң иштинге туткан хеп уштунар черлер, буфет, стол, сандайлар база-ла буступ үрелген, волейбол, баскетбол шөлдериниң сомазы безин артпаан, дескиндир олурткан ыяштар кургап каткан. Бо бүгүнү кылырынга хөй-ле акшаны күрүнеден үндүрген, чурттакчы чон шеф дээш элээн-не хүн ажылдаан, ынчалза-даа түңнел чок болган. Ооң соонда стадионну Хемчиктиң оң, солагай талазынга каш-даа удаа солуп кылган, ам соолгу кылган черинде хамык чүүлдер база-ла үрелген.

Чаа чылдың бүдүүзүнде Кызыл-Мажалыктың ортузунда эрги стадион шөлүнге каток тургузарын шиитпирлээш, ооң шөлүн аштап, суг кудуп доңурарын коммунал ажыл-агый черинге (начальниги Н. В. Баранов) дааскан. «Чаа чылда суурга улуг каток болур-дур» дижип улуг, биче кижилер ону четтикпейн манап турган. Эң ылаңгыя школачылар кышкы дыштаныылгазында орта ойнап, хөглээр-дир деп өөрүшкүлүг манап турганы чугаажок. Баштайгы үеде суг сөөртүр машина-биле бир хүн ийи-үш катап суг кудуп чоруп турган, чоорту ол ажыл соксаан. Ол ам чогум катокдаа эвес, а аңаа чер-даа эвес, чер кырында каш сантиметр дош доңуруп каан, ооң кырын хар шыва алы берген чыдар. Бичиилерниң өөрүшкүзү хайлыкпаан, а өшкен. Суурнуң школачылары Хемчикче шуужуп турар, ында дош кылын эвес болганындан дыка айыылдыг. Катокту кылып алыр дугайында райкүүском каш удаа чугаалашса-даа, түңнел чок болган, ону кылдырар харысаалгалыг кижилерден шыңгыы негелдени тургуспаан.

Ак-Довуракта Асбест аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың стадиону бар. Ында катокту шагда кылган. Бо стадионда кышкы спорт ажылы сулараан. Маргылдаалар болбас. Стадионнуң ажылын харылзап турар кижи орта ажылдавас.

Кышкы катоктарны Постоянный суурда каш черде кылгап боордан башка, Ак-Довурак хоорайның өске черлеринде чок. Совхозтар төптеринде бо ажылды база-ла чыл бүрүде кылбайн турар.

Районнуң спорт комитединде (даргазы С. У. Хомушку) кышкы спорттуң дериг-херекселдеринден чүү-даа чок. Хаак, коньки садып алыр дээрге акша чок, ажыл-агыйлар акша шилчитпес, эрткен чылын чүгле «Дөң-Терезин», «Шекпээр» совхозтар акша шилчиткен, өскелери бербээн.

Коньки, хаак маргылдаалары районга болбастаан. ГТО-нуң нормаларын дужаарынче сагыш салбайн турар.

Кызыл-Мажалык чыл келген тудум-на хөгжүп, сайзырап орар. Ынчалза-даа район төвүнге стол теннизи, шыдыраа, бильярд ойнаар өрээлдер мынчага чедир кылып албаан. Ону тургузуп алыры ажылчы чоннуң культурлуг дыштаныылгазынга таарымчалыг болур. Мындыг чүүлдер чокта аныяктар болгаш улуг назылыг кижилер дыштаныр хүннерде чалгаараар, өскээр «будалыр» ужуру-даа ында. Чаа чылда боже кичээнгей салыры күзенчиг. Хөгжүп олурар, хөй чурттакчылыг Ак-Довуракта байдал база ындыг.

Районнуң ажыл-агыйларындан чүгле «Шекпээр» совхозта бильярд. стол теннизи бар. өскелеринде чок.

Спорт ажылында четпестерни чайладып, ажылчы чон ортузунга ону сайзырадырынче кичээнгей салыры районнуң спорт комитединден негеттинип турар. Районнуң комсомол комитеди аңаа чогуур дузаны чедирип, аныяктар ортузунга спорт ажылын хөгжүдер хүлээлгелиг.

Х. МОНГУШ,
«Шынның» корр.

ХААК ОРУУН ДҮВҮЛЕНДИР

Тываның спортчулары республикадан даштыкаар маргылдааларга бо чылдың календары-биле удаа-дараа киржип эгелээн. Хаакчыларның зона маргылдаазынга белеткели доозулган. Олар Кызылга, Бай-Хаакка, Туранга барык ийи неделя дургузунда чыышка турган, тренерлериниң удуртулгазы-биле хөй-хөй километрлерни эртип, мергежилин улам бедиткен.

Республиканың спортчу алдарын эң шыырак хаакчылар Новосибирскиге, Красноярскиге эртер маргылдааларга камгалаар. Ол сорулгага дүүштүр Тайга станциязынга чоруткан шилилге маргылдаа куштуглерни илередип, шилиндектерни тодараткан.

Эр улустуң 10 километр дистанциязынга чарыш-биле шилиндектерниң шүүлдези эгелээн. Аңаа Хову-Аксының төлээзи В. Ковалев 33 минута 42 секундада маңнап келгеш, кымга-даа аштырбаан. Н. Санников (Кызыл), М. Григорьев (Бай-Хаак) ийиги, үшкү черлерниң түңнелдерин көргүскен.

Элээди аныяктардан эки үени Таңдының спортчузу А. Сапарап көргүзүп, өскелерни мурнаан. Туран школазының өөреникчизи Г. Евдокимов тиилекчиге 41 секунда четпейн баргаш, ийи дугаарында маңнап келген. Дараазында черлерде бай-хаакчылар—И. Лопатин, С. Астраханцев олар болган.

Уругларның 5 км дистанциязынга Таңдының кыстары Л. Кудрявцева, А. Елькина, О. Тебенькова болгаш Т. Исаев (Туран) эки маңнааш, шилиндек команданың составынга кирген.

Хыналда шилип алышкын үезинде биатлонист хаакчыларның аразынга демисел чидиг байдалга эрткен. Олар 20 километр дистанцияга хаактавышаан, 2 кезек черге чыдып алгаш, 2 катап бут кырынга тура 50-50 метр черге пара боолаан. Ол дистанцияга белеткели эки, мергежили бедик болганындан ССРЭ-ниң спорт мастери В. Гагарин шылгараан. Оон-биле кады дуржулгазыг биатлонист-хаакчы зона маргылдаазынче кады чоруур өөрүнге дүргел маңнаарының, боо-биле караны часпас аларының чажыттарын күзелдиг-биле айтып берип, кызымак дузалашкан. Тренерниң ажыктыг сүмези, үнелиг деткимчези халас барбаан. С. Бабкин, Д. Монгуш, Владимир биле Николай Чуруто алышкыларның болгаш өскелерниң-даа чедиишкиннерниң мастерниң киирген салыышкынындан хамаарылгалыг болганы чугаажок.

Тыва АССР-ниң шилиндек командаларының кежигүннери—биатлонистер Новосибирскиже, хаакчылар Красноярск хоорайже Сибирь зоназының маргылдаазынга киржири-биле бөгүн Кызылдан ужуп чоруптарлар.

Д. САЛЧАК.

Кызыл хооркүүскомунуң улус өөредилге килдизиниң чанында уругларның спорт школазында ийи чүс хире оолдар болгаш уруглар баскетбол салбырында хаара туттунган. Оларны беш тренер белеткеп турар.
Тренер Н. М. Шамолин школаның шилиндек командазында тренерлеп турар.

Олар часкы дыштаңылга үезинде Аннарсиге болур зона маргылдаазынга киржирлер, ынчангаш белеткелди хынамчалыг чорудуп турар.
ЧУРУКТА: команданың ээлчеглиг белеткелиниң үези.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

МАРГЫЛДААНЫҢ АК-КАРА ТАЛАЛАРЫ

СТРАСБУРГ. (СЭТА). Францияның бо эрте-бурунгу хоорайында фигуристер маргылдаазы эрттирерингэ эде тургускан делгелге залынга спорттуң бо талазы-биле Европага чемпионады январь 31-де эгелээн. Эң баштай 12 чурттардан барган 18 спортчулар (эр улустан) ыяап-ла күүседир программа ёзугаар боттарының мергежилин көргүскеннер. Москва чурттуг Владимир Ковалёв—он ийи, ленинградчылар Юрий Овчинников—он алды, Игорь Бобрин—он чеди дугаарында үнгеннер.

Совет төлээлекчилерниң, удуртукчузу «Московские новости» солуннуң даштыкы дылдар кырында каттышкан редакциязының кол редактору Я. Лемко «Бистиң хөй кижилиг командавыстың бүгү кежигүннериниң сагыш-сеткили серген болгаш берге демиселге белен. Чемпионатты эрттирип турар кижилерниң бисти хүндүлеп, эки көрүп турары бистиң сагыш-сеткиливиске өөрүшкүлүг-дүр» дээн.

Ынчалза-даа конькичилерниң Чурттар аразының эвилел (ИСУ) чөвүлелиниң 1978 чылда Европаның болгаш делегейниң-даа чемпионаттарынга судья боор киржиринден совет арбитрлерни хостаар деп шиитпирлээни шын эвес, мугулай чүүл болган. Фигурлуг чуңгулаашкынның делегейде эң дээре дээн совет школазының улуг чедиишкиннерин тооп көрбезинче угландырган ол ужур-дүрүм чок шиитпир көзүлдүр-ле шын эвес чорук боор турар. Спорттуң бо хевириниң специалистериниң хөй кезии база ынчаар санап турарлар.

Ыяап-ла күүседир үш мергежилгелерни көргүскенниң соонда бирги черде 42,76 санныг В. Ковалев, ийиги черде—42,6 санныг Ян Хофман (ГДР), үшкүзүнде—38,60 санныг ленинградчы И. Бобрин чоруп турар. Юрий Овчинников 37,16 сан-биле чедиги черде.

ФРОНТУЧУГА ТУРАСКААТКАН

Улуг-Хемде «Улуг-Хая» совхозтуң партия комитеди болгаш хөй-ниити организациялары эки турачы фронтучу Түлүш Кечил-оол аттыг кубок дээш хостуг хүреш маргылдаазын мооң-соңгаар эрттирерин шиитпирлээн. Ол маргылдаа Хайыракан суурнуң Культура бажыңынга болган. Аңаа «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң, Кызыл районнуң мөгелери база хүрешкен. Хайыракан чурттуг хостуг хүрешке спорт мастери Владимир Кужугетти, спорт мастеринге кандидаттар Владимир Маадыр-оол, Сергей Биче-оол алышкыларны маргылдаага киржири-биле чалап алган. Фронтучуга тураскааткан кубок дээш маргылдаага 111 мөге киришкен.

Элээди оолдарның аразынга болган хүрешке Хайыракан сес чыл школазының аныяк мөгелери тергиидээннер. Спорт мастеринге кандидат Юрий Карбының эки тренерлеп турарындан олар чедиишкинниг хүрешкен.

Улуг улустан деңзи аайы-биле Иван Шойнуу (Хайыракан), Владимир Кужугет (Хабаровск), Юрий Карбы (Хайыракан), Биче-оол Маадыр-оол (Кызыл), Артем Түлүш (Хайыракан), Матвей Топуй-оол (Кызыл район), Николай Соскал, Сергей Данзы-Белек, Доспан Найдан-оол («Күш-ажылдың хостуу» совхоз) олар чемпион болганнар.

Хайыраканның командазы бирги черни алгаш, Кечил-оол аттыг кубок-биле шаңнаткан. Ийиги черни «Күш-ажылдың хостуу» совхоз алган.

Н. КАРА-ООЛ.

Агаар

Бөгүн республикага көжүп турар булуттаар. Чамдык черлерге быскан хар чаар. Хат кошкак. Агаарның температуразы 18—23, чамдык районнарга 13—18 градус соор.

Кызылга биче бораннаар. хаттың дүргени секундада 0—5 метр чедер. Агаар хүндүс 21—23, дүне 33—35 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ол меңээ хамааржыпас» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, «Дулгуяктар» 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Русалочка» 9.40, 11.20, 14.50, 16.25, «Өжээн негекчизи» 12.20, 18.00, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сценага хандыкшаан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Карнавал дүнези» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ХУУДА АВТОМОБИЛЬДИГЛЕРГЕ

Кызылдың техниктиг хандырылга станциязы 1978 чылдың февральдың 5-тен март 5-ке чедир автомобиль агрегаттарын садып алырының ээлчээн катап доктаадып тургузар.

Чоптуг чылдагаан чокка катап даңзылаашкынга кээп бээн кижилерни ээлчегден уштур.

Катап даңзылаашкынны кылып турар адрези: **Кызыл хоорай, Интернациональная кудумчу, № 115.**

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысаалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьяттың 2-23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 62.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00440.